

14/56
46
II. évfolyam.

56242
Borsos
Miskolc
1911. december.

4. szám.

TÖRTÉNELMI KÖZLEMÉNYEK

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA MULTJÁBÓL

ABAUJ-TORNA VÁRMEGYE ÉS KASSA SZABAD KIRÁLYI VÁROS
TÖRVÉNYHATÓSÁGÁNAK TÁMOGATÁSÁVAL.

SZERKESZTIK:

DR. CZOBOR ALFRÉD

Abaúj-Torna vármegye levéltárnoka.

KEMÉNY LAJOS

Kassa sz. kir. város levéltárnoka
a Műemlékek Orsz. Bizottságának
lev. tagja.

MUNKATÁRSÁK:

Csoma József
Hoffmann Arnold
Kerekes György
Fedinandy Gyula
dr. Eöttevényi Nagy Olivér
dr. Puky Endre

Révész Kálmán
Szabó Adorján
dr. Takács Menyhért
dr. Tóth-Szabó Pál
Varju Elemér
dr. Veress Endre

MEGJELENIK ÉVNEGYEDENKÉNT.

ELŐFIZETÉSI ÁRA EGY ÉVRE HAT KORONA

KASSA
KASSAI KÖNYVNYOMDA ÉS LAPKIDÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1211—1061.

TARTALOM.

	Lap
Az 1535-ik évi kassai gyűlés. Irta: Kemény Lajos	185
Levéltári maradványok Jászón. Irta: Biloveszky József	191
Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferenc és Thököly- féle fölkelések korában. Irta: Szabó Adorján	201
Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig Irta: Kemény Lajos	209
Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665. Közli: Kerekes György	225

Családtörténet.

Abauj- és Tornavármegye nemesének összeírásai. Közli: dr. Czo- bor Alfréd	232
Haltenberger Péter Kilián. Irta: Kemény Lajos	237

Vegyesek.

Olasz bor. Közli: K. L.	242
Örökbefogadás. Közli: K. L.	242
Buza- és bordézmálás. Közli: K. L.	243
Hol írta Ilosvai Toldiját? Irta: Kemény Lajos	244
Az 1446-ik évi országgyűlés végzése. Közli: Kemény Lajos	245
Jászói gombkötők céhlevele. Közli: Ivaskó Lajos	246

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kassa, (Vármegyeháza).

Az 1535-ik évi kassai gyűlés.

BORSOD-
ABAUJ-ZEMPLEN
MEGYEI
MÚZEUM

Történelmünk folyamán számos esetben találkozunk részgyűlésekkel, melyekre az ország területének csak egy része volt hivatalos országos közügyekről való tanácskozás és határozás végett.

„Az 1535-ik év elején Katzianer felvidéki főkapitány Gömör, Abauj, Borsod, Zemplén és Heves megyék rendeit Kassára hívta össze, honnan végzéseiket felterjesztették a királynak megerősítés végett; ez elfogadta azokat, de végrehajtásuk késett, mit utóbb a pozsonyi országgyűlés 1535 végén a király figyelmébe ajánlott.”¹⁾

A gyűlés végzéseinek egyetlen, Katzianer aláírásával és pecsétjével megerősített példányát Kassa városa levéltára őrizte meg. Tizenegy pontja a következő:

1. Mivel köztudomásu, hogy a felvidéken mily nagy az inség s a szarvasmarhának és élelmi szereknek, kivált a gabonának mily szűkében van, aminek oka, hogy a jobbágyok lovaikkal nem egyedül a zabot, hanem a gabonát is feletetik, a miért a nép éhínséggel küzd, sőt szinte éhen hal, a mi Isten ellen való véték. Hogy tehát ezen az inségen lehetőleg segítsünk, elhatároztuk hogy senki lovaival a gabonát fel ne etesse; aki pedig megcselekedné, adja meg teljes piaci árát.

2. A Magyarországon ugy régebben, mint ujonnan vert pénz egy és ugyanazon értékben forogjon és senki se merészkedjék hamis pénzt verni hűtlenség terhe alatt.

¹⁾ Dr. Fraknói Vilmos, Magyar országgyűlési emlékek. Első kötet. Budapest. 1874. 592. l.

3. A katonaság részére az élelmi szerekért becsű szerint fizessenek meg.

4. Senki a főurak közül ne engedje meg, hogy tisztjei és szolgálói ő Felsége hiveit megterheljék akár kéréssel, akár erőszakkal, vagy adót vetvén ki rájuk, avagy bármi más módon is.

5. Senki a főurak közül saját néptüket és seregüket más birtokán el ne szállásolja, hanem mindenki fegyveres embe-reit tartozik saját birtokain ellátni. Ha pedig a szükség úgy hozná magával, hogy egyéb hiveink birtokain kell átvonul-niok, úgy az élelmi szerekért becsű szerint fizessenek meg.

6. Senki főuraink közül borát vagy sóját más jobbágyára reá ne kényszerítse, sem semmiféle közmunkával és szolgál-mányokkal, sem adókkal ne terhelje meg, amint az eddig számos ízben megtörtént, kivéven azonban a királyi adókat; hanem elégedjen meg kiki saját jobbágiai szolgálmányaival.

7. A szökött jobbágyot senki se fogadja be. Ha a fő-vagy alispánt szökött jobbágya ügyében földesura megkeresné, úgy haladék nélkül intézkedjék az ország törvénye szerint.

8. Ő felsége hivein senki erőszakot vagy törvénytelen-séget el ne kövessen, sem javaiban vagy egyéb módon meg ne károsítsa, hanem mindenki per útján a törvény előtt keresse igazát s a megyei hatóságot intjük, hogy a törvény és az ország szokása szerint járjanak el haladék nélkül s tegye-nek igazságot a személyekre való tekintet nélkül minden részrehajlás vagy gyűlölség félretételével örök hűtlenség terhe alatt.

9. A kártételek megtorlásáról szól.

10. A katonaság ne szálljon egyházi személyek vagy a nemesek házaira; csupán a fő- és alkapitányok szálljanak meg ott a tisztesség minden sérelme nélkül.

11. Ha pedig bárki e törvényes rendelkezéseket áthágná s ellene cselekednék, érdeme szerint bűnhődjék; az ellen-szegülők ellen az ő felségéhez hű főurak és nemesek, ha fel-szólíttatnak, keljenek fel s ellenük minden törvényes eszközzel járjanak el hűtlenség terhe alatt; azoknak javai ő felsége nevében elkoboztassanak s érdemük szerint bűnhődjenek.

A Kassán, 1535. február hó 18-án kelt latin nyelvű okirat így szól:

Nos *Joannes Cacyaner* eques auratus serenissimi ac potentissimi Romanorum, Hungariae et Bohemiae etc. regis etc. domini nostri clementissimi consiliarius et capitaneus generalis in regno Hungariae, necnon provincialis capitaneus in Carniola etc. Notum facimus universis et singulis eiusdem regiae maiestatis subditis in partibus regni Hungariae superioribus commorantibus cuiuscunque sint status, dignitatis et conditionis. Cum nos praedicta regia Maiestas eam maxime ob causam in hoc regnum Hungariae, praesertim vero ad has partes superiores expediverit, ut non solum suae Maiestatis fideles subditos ab hostibus et adversariis fideliter defendamus, sed etiam in id diligenter incumbamus curemusque, ut quod fieri possit a reliquis obpressionibus et gravaminibus omnibus eliberentur adeoque ex eorum medio alia intollerabilia mala tollantur. Nos etiam id ipsum facere et fieri curare pro viribus nostris omnino propensi et parati sumus, quo scilicet publice tranquillitati et quieti a nobis consulatur, consultum itaque et maxime necessarium nobis visum fuit, ut hic Cassoviae *publicum conventum et congregationem* iam celebraverimus, in quo una cum regiae maiestatis consiliariis aliisque dominis et nobilibus, qui . . . conventui interfuere, nominatim vero reverendis, magnificis, egregiis, prudentibusque et circumspectis dominis Caspares Horvath regiae Maiestatis cubiculariorum magistro, Marco de Pempflingen, . . . Czitzwa et Koklbürg, Hulricho Christophero domino de Boczkowitz et Czernahora, Caspares Seredy partium superiorum capitaneo, Francisco Bebek de Pelsewicz perpetuo comiti Gewmerensi, Joanne Horwat praeposito Zepusiensi, Francisco Niary de Bedek (igy) supremo hwarorum regiae Maiestatis capitaneo, Georgio Seredy aulico regio, Georgio Wernero magistro camerae hungaricae, Francisco Horwat . . . Zarbeskew (Szarvaskő), Ladislao Farkas comite comitatus Saaros, Petro Palankay, necnon iudice iurisque civibus civitatis . . .¹⁾ subscripta negotia et articulos

¹ Kassa?

egimus.... praestituta inferius poena, firmiter servandos assensimus ac conclusimus. *Primo* cum nemo sit, qui ignoret, quanta.... in his partibus superioribus caritas et pecorum et victualium, praesertim vero frumenti, cuius licet aliae forsitan causae complures sint, tum quod ad frumentum.... esse constat, quod in usu pabulatione.... et equorum nonmodo avena, sed omne reliquum frumentum a colonis passim aufertur et consummitur, quo fit adeo, ut plerique misera plebs non solum magnam famis necessitatem.... sed etiam fame et inedia prorsus perire cogitur, quod vero hoc ipsum ab omni pietate in Deum et proximum, imo ab omni humanitate alienum sit seu quisque facile expendere potest. Ut igitur tanta penuria aliqua ex parte levetur et tantae miseri plebis necessitati adeoque generatim omnibus in hoc necessario prospiciatur, conclusimus, quod nemo equos suos aliquo frumenti genere extra avenam pascere debeat, quod si quis vero hoc facere velit, solvat eiusmodi frumentum colonis ipsis vel a quibuscunque receperit tanti, quanti publico in foro vendi possit. *Deinde* quod nova et antiqua moneta hungaricalis, quae in regiae Maiestatis cameris cusa est atque etiamnum cuditur, uno eodemque valore antiquus scilicet numus perinde ac novus et vicissim novus, sicut antiquus passim pro quibuscunque mercibus, victualibus et aliis rebus recipiatur sitque ob eam causam quisque dominorum et fidelium regiae Maiestatis sub poena infidelitatis admonitus, sicuti alias perpetuum est mandatum et edictum et in decreto hungarico cautum, ne quisque adulterinam seu falsam monetam cudi faciat aut monetam bonam adulteret. *Tertio* quod omnia victualia iuxta factam aestimationem et regestum a militantibus persolvantur. *Quarto* quod nemo dominorum suis familiaribus et servitoribus permittat, ut per eos regiae Maiestatis fideles aliqua in re graventur aut molestantur sive hoc deprecatione, direptione, taxatione sive alia via et modo hoc fieret. *Quinto* quod nemo dominorum suas gentes et copias in aliena bona collocet et mittat, tunc scilicet cum nulla fit profectio, sed quisque eiusmodi suas copias et gentes in bonis suis propriis alat. Si vero aliqua profectio et progressus fiet, ita ut necessario in et per aliena

fidelium bona proficiscendum, persolvantur passim quaeque victualia iuxta factam aestimationem regesti, sicut per alia edicta demonstrabitur. *Sexto* quod nemo dominorum ad alienos colonos neque vinum neque sal imponat, neque eos aliis laboribus seu servitutibus, neque dica aut alia taxatione gravet, sicut hactenus multifaria a plerisque factitatum est, extra dicas et taxationes regias, sed ut dominorum quilibet suis propriis colonis contentus sit. *Septimo* si alicuius domini aut nobilis coloni ad alium dominum seu nobilem sese transtulerunt aut post hac transtulerint morandi gratia in illius bonis, illos colonos et transfugas nemo dominorum aut nobilium recipiat aut in suis bonis commorari paciatur. Quod si vero fieret et comes aut vicecomes ab illo domino aut nobile, a quo colonorum aliquis ad alium dominum auffugisset pro administranda iustitia requisitus fuerit, tum in einsmodi causa sine ulla recusatione et mora id exequatur, quod iure et consuetudine regni Hungariae iuxta formam decreti fieri solet ac debet. *Octavo* quod nemo, quicumque is sit, regiae Maiestatis fidelibus subditis aliquam vim aut iniuriam inferat, neque in bonis neque alia in re; sed qui adversus aliquem ius se habere praetenderit, iuris ordine causam suam requirat et prosequatur, lateque tum sententiae satisfacta sintque igitur comites et vicecomites iudicesque nobilium admoniti, ut in quibuscunque causis et actionibus, in quibus modo iuxta decretum et regni Hungariae consvetudinem ius reddere debeant et valeant, sine ullis dilationibus procedant iusticiamque fideliter et mature administrent, eam solam respiciant nulla habita personarum ratione neque sese alias suspiciosos faciant aut per favorem sive odium aliter atque aequum est fieri, indicent et pronuncient, quatenus poena gravissima ac perpetuae infidelitatis nota cupiunt evitare. *Nono* si alicuius domini aut nobilis familiares seu . . . in aliquam villam seu oppidum diverterent ibidemque commorantibus damnum inferrent, quocunque id fieret . . . tunc inhabitatores eius loci aut domini eorum servitorum siquidem eius copia in... poterit aut proprium dominum eius loci vel si hic abesset longius comitem vel vicecomitem eius comitatus . . . qui praedictos servitores inhabitatores . . . pro damnis . . . cogat, quatenus . . . dictos dominos

aut comitem aut vicecomitem tam... ac dominos eorum de eo admonent... eisdem..., si forte fuerint comperti ad eum dominum non pertinere, cuius sese servitores esse dixerunt, tunc per eundem... ipsi domino generali capitaneo... pro... puniendi... diligentissime colonis et quorumcunque locorum habitatoribus ne sub hoc praetextu temere servitoribus quorumcumque dominorum aut... Nam qui hoc facere ausi fuerint... quae damna... poena punientur. *Decimo* quod nemo militantium sub quocunque domino aut capitaneo in domibus plebanorum aut aliarum ecclesiasticarum personarum... nobilium hospitium summant, capitaneis... vicegerentes pro... domos nobilium et ecclesiasticorum divertere ibique hospitari cum honesta tamen ubique conversatione semper licebit. *Postremo* si quis dominorum... cuiuscunque existat status et conditionis... tuta nostra ordina... edictum transgressus fuerit et illis contravenerit, is iuxta suos excessus et demerita ac regni huius decretum et factam cognitionem... si quis sese in hos rebellem et inobedientem... terit poenaeque se submittere nollet, quod tunc, si necessitas exposulaverit, omnes reliqui tam domini quam nobiles et comitatus fideles regiae maiestatis contra talem inobedientem una cum suis jobagionibus per singula capita ad nostram et illorum, quibus a nobis commissum fuerit, requisitionem et informationem insurgere et contra talem vel tales quicumque illi fuerint procedere sub poena infidelitatis debeant et teneantur bonaque talium per nos nomine regiae Maiestatis confiscantur et occupantur et ubicunque in persona tales reperiri poterint, captivantur ac iuxta demerita sua puniantur. Hortamur itaque vos universos et singulos et vestrum quemlibet nomine praefatae regiae Maiestatis et ex officio nostro, ut eiusmodi *statuta* obedienter exequamini et inviolabiliter servetis et non alias sub dictis poenis faciatis. Cassoviae XVIII. Februarii Anno MDXXXV.

Hans Kazianer.

Rongált eredetije papiroszon, rányomott piros pecséttel,
Kassa város levéltárában, lajstromozatlan.

Kemény Lajos.

Levéltári maradványok Jászón.

Az alább közölt oklevelek Jászó, hajdan szabadalmakkal felruházott bányaváros levéltárából, illetve annak egy csekély töredékéből valók. A levéltár egykori létezéséről ma már csak a városi számadás könyvek és a megmaradt csekély számú oklevél hátlapján olvasható jegyzetek tanuskodnak. Az előbbieket szerint a városnak rendesen fizetett levéltárosa, a számadás-könyvek szerint archivum őrzője volt, aki 28 rénes forintot kapott évenként; az utóbbiakból pedig azt a valószínű következtetést vonhatjuk le, hogy a levéltár rendezve volt, illetve kísérlet történt a felhalmozódott levéltári anyag rendezésére.

E jegyzetek az oklevél rövid tartalmát, kiállításának évét, néha hónapját és napját, azonkívül egy sorszámot mutatnak. Az oklevelek felfedezésekor azt hittük, hogy e jegyzetek valamilyen kezdetleges ígtatási eljárás maradványai; a tüzetesebb vizsgálat azonban ezt nem igazolta, sőt ezen feltevésünket megcáfolta. Megállapítottunk ugyanis, hogy ezen jegyzetek nem egykorúak az oklevelekkel, legalább is legnagyobb részük keltezési idejével nem, bár a városi magistrátus által kiállított oklevelek csekély száma miatt, mely lehetetlenné teszi, hogy a városi tisztviselők sorrendjét legalább nagyjából meg lehessen állapítani, a jegyzetek idejét nem sikerült meghatározni. Valószínűnek látszik, hogy az 1775 előttről kelt okleveleket Bauer András a város jegyzője rendezte, sorszámozta s egyesekről másolatok készített. Ezen feltevésünket támogatja, egy általa irt végrendelet, melynek betűi, különösen pedig aláírása, mely „Coram me . . .” szavakkal

kezdődik és az itt olvasható II. sz. oklevél másolatának aláírásai, melyek szintén a stereotip „Coram me...” szavakkal kezdődnek, teljes hasonlóságot mutatnak.

Lehetséges, hogy Bauer csak a szóban forgó oklevelet másolta és a jegyzetek nem tőle származnak. Ismétlem, oly kevés a rendelkezésemre álló olyan oklevél, melynek írás módjából biztosabb következtetéseket lehetne levonni, hogy fentebbi állításomat sem tartom megcáfolhatatlannak. Semmi nyomunk sincs, melyen elindulva a levéltár beosztásáról és kezelési módjáról vagy éppenséggel a levéltárosok személyéről tudomást szerezhetnénk. Szélesebb körben kellene kutatásainkat folytatni, és így talán sikerülne néhány a levéltárosok által kiállított másolat nyomára jönni, bár az sem valószínű, mert a levéltár lokális jelentőségű iratokat tartalmazván, a másolatok, ha ugyan vannak, itt maradtak és itt kallódtak el. A 17-ik századtól kezdődő plébániai anyakönyvekben való buvázkodás sem derített fényt a levéltárosok személyére. Mert míg a 17 és 18. század anyakönyvei a született gyermekek apját, az elhaltak és házasulók állásait nem közlik, a 19. századbeliek egész röviden foglalkozáukat említik, csupán mint faber, carpentarius, sutor, vagy egész általánosságban: nobilis, plebejus.

Teljes bizonyossággal csak azt állíthatjuk, hogy levéltár volt Jászón, melynek őrzésére külön embert rendelt az előjáróság és hogy ez az állás egészen 1848-ig fennállott. Ez évben ugyanis az első negyedévre még 7 rénes forintot fizet ki a pénztárnok a levéltárosnak, az év további folyamáról szóló, a kiadásokat tartalmazó lajstrom ellenben már nem emlékszik meg a hátralékos 21 forint kifizetéséről. Fedezet hiányában kellett ennek az állásnak megszűnni, minthogy a város kiadásai az 1848. év folyamán tetemesen szaporodnak, sőt talán azt is lehet mondani, hogy katasztrofálisan. A háborus idők, melyek mindenkitől nagy pénz és vér áldozatot kívántak, Jászó háztartását is erősen megviselhette. A város kimutathatólag 3790 forint néhány krajcárt fizetett ki a szabadságharc alatt katonai célokra, ami az évi bevételének, kerekszámban 9000 forintnak, több mint $\frac{1}{3}$ része. Ez az előre nem látott, rendkívüli kiadás takarékoskosságot javasolt és így kellett megszűnni az olyan állásoknak, melyek nem

voltak adminisztrációs bélyegűek és amelyeket a jegyző vagy valamelyik tanácsstag is elláthatott.

Az egykori levéltárban őrzött iratok számát hozzávetőlegesen 5—6000 darabra becsülhetjük. Az oklevelek hátlapján olvasható sorszámok, melyek minden évben 1-nél kezdődhettek, mert ugyanazon szám más és más évből keltezett okiraton is feltalálható, némileg tájékoztatnak az évenként kiállított, illetve levéltárba helyezett oklevelek számáról. Bár vannak 400-as számok is, de a számításnál ilyen nagy számot nem vehetünk alapul. Átlagosan 50 darabra tehetjük az évenkénti szaporulatot és akkor 1696-tól a legrégebbi oklevél kiállításának évétől 1848-ig, mikor a levéltárosi állás megszűnt, tehát 152 év alatt már 7600 darabból kellett a levéltárnak állani.

E kétségtelen nagyarányú levéltárnak, mely megyénk történetére és családjaira is fontos és érdekes adatokat tartalmazhatott, ma csak elenyésző csekély töredéke van meg, az is oly állapotban, mely az olvasást sokszor lehetetlenné teszi. Az itt közölt oklevelek közül a II. sz. nyolc darabra van szakadva, a lapok közepe és széle elrongyolódott és elmosódott ugyannyira, hogy csak egy későbbi 1770. körül Bauer András jegyző által irt, nagyrészt szintén olvashatatlan másolat segítségével olvasható el. Mária Teréziának 1747-ben kelt a hátlapon álló jegyzet szerint kiváltságokat tartalmazó oklevele középen kiégett, így a kiváltságok tartalmát nem lehetett pontosan megállapítani. Erdő és bánya ügyről van benne szó, mint ahogy a legnagyobb része a megmaradt okleveleknek szintén a város e két legjövendőmezőbb kereset forrásáról szólnak.

A meglévő iratok száma, melyeket Stark Lajos jegyző ur szíves utmutatásai nyomán ástam ki egy nagy halmaz kiselejtezésre váró irat közül, 77 darab. Ezek közül 36 darab eredeti oklevél, nagyrészt a 18. századból, egy (I. sz.) a 17-ből, 33 részben a 18. századból való másolat és 8 darab számadáskönyv 1841-től kezdődőleg.

I.

*A jászót kovács céh 1696-ban kelt, a kassai kovács céhtől
küllített szabadalomlevele.*

Mi nemes királyi Kassa városában levő kovács czéh adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik ezen levelünknek rendiben, hogy királyi szabad Jászó bányavárosában lakozó becsületes kovács czéhbeli mesterek, ugymint Qualik Kovács György, Zamborszki Cristoph és Kocsancsik János uraimék jövének előnkben az becsületes jászai czéhnek képében. Instálván azon, hogy mivel ennek előtte való mostoha és háborus, kuruczos Thököly világban az ő kegyelmek czéhbeli artikulusit, mellyeket ugyan ennek előtte való időben ezen nemes királyi szabad Kassa városa magistrátusától és czéhünk-től ugymint az mi eleinktől obtineáltak volt ő kegyelmek, azon ő kegyelmektől elveszett volna, az mint hogy az akkori becsületes kovács czéhmaster keserves halálával pecsételte, megölvén az kuruczok, ugy vették el tőle az becsületes kovács czéh artikulusait, de mint ez nyilvánosságosan megbizonyosodott, nem akarván az becsületes megemlített kovács czéh tovább artikulusok nélkül lenni, hanem az régi mód szerint akarván velünk czéhet tartani és egyet érteni, ujonnan confugeálván ide hozzánk és az tekintetes nemes magistrátushoz, hogy ő kegyelmeknek czéhünk artikulusát kiadni méltóztatnánk, kihez képest megtekinívén az tekintetes nemes magistratus ez aránt való ő kegyelmek helyes és illendő instantiájokat, a mint hogy justa petenti non sit denegantus assensus,¹⁾ mi is nagy örömet megegyezvén ő kegyelmekkel az kívánt artikulusokat az nemes város szokása szerint az nemes magistratus ezen alább specifikált tenora szerinti is adta. Legelsőbbben is, valamint hogy ennek előtte szabados nem volt az becsületes kovács czéhnek más idegen helyre czéhet kiadni, ugy mostan is nem szabados . . . magyar forint vinculum alatt. Item. Kontár aki kontár helyen tanult és nem czéhes helyen, czéhben bevenni nem szabados czéhünknek büntetése . . .²⁾ hanem ha czéhes helyen tanult,

¹⁾ A kerelmezőktől ne tagadtassék meg a beleegyezés.

²⁾ Hiányzik: alatt.

de kontárkodott valahol, azért megbüntettetvén szabadosan az czéhben bevétethetni. Item. Ha inast szegődtetnek az becsületes kovács mesterségre, tartoznak egy tallért beküldeni az nemes kassai kovács czéhnek, ha pedig mester fiát szegődtetik az mesterségre, felével tartoznak. Item. Ha valamely városból vagy faluból valamely kovács mester ember oda-találna menni és az czéhben beakarna állani, tehát semmi-képpen be ne állhasson másképen, hanem az artikulusoknak continentiája szerint, kezével megmivelvén és megcsinálván remekjét, annak módja és rendi szerint szabadon be(vegyék).¹⁾ Item. Ide, nemes Kassa városában, az egy szabad sokadal-mokon kívül semmiféle munkát behozni az itt való becsületes kovács czéhünk ellen, szabados ne legyen az czéh engedelme nélkül, mert ha valakinél tapasztaltatik, egészen confiscáltván fele az tekintetes nemes magistrátusé, fele penig-len a becsületes kovács czéhé lészen, hanem ha más szabad városokra visznek, abban nem perscribálunk. Végezetre és utolszor. Ha valami olyan czégéres vétek találna esni, azt az becsületes kovács czéh magok között el nem igazit-hatna (kiváltképpen ha az egész szabad királyi városokban lévő több kovács czéheket is illethetné), tehát tartoznak az tekintetes és nemes Kassa városa magistratusának és az itt való becsületes kovács czéhnek tudtára és értésére adni és az közönséges igazságban egyetérteni és egymást segiteni tartoznak. Mellyre adtuk egymásnak ezen becsületes czéhünk-nek folyó pecsétével confirmált contractualis levelünket és jászai uraimék ő kegyelmek minekünk hasonlóképpen, mellyet mind a két részről tartozunk száz forint mulcta²⁾ alatt meg is állanunk és tartanunk. Datum Cassoviae die 10. Aprilis anno 1696.

Eredetije hártján, vörösviasz pecsét nyomaival.

¹⁾ A *vegyék* szót az író kihagyta.

²⁾ A szokottabb *multa* helyett; bírság.

II.

A jászai taxás nemesek és a nem nemes lakosok szerződést kötnek 1701-ben.

Mi alólirottak adjuk tudtára és emlékezetére mindeneknek, az kiknek illik most vagy jövőendőben, hogy az elmúlt hónapokban az jászai taxás nemesek és nemtelen lakosok között némely ellenkező villongás interveniálván, abból alkalmas visszavonások már bejöttek volt annyira, hogy mind az két fél következetes fogyasztásával izetlen és költséges törvénykezésre fakadni és törvény által az olyatén villongó differentiákat dirimáltatni szándékozott. De mind az mostani földesuraknak üdvösséges intését, mind más becsületes emberek atyafiságos és csendes megegyezésre javallását mind az két fél amplectálván és az olyan viszálykodásokat (melyekből más szomszéd helyek is nagy botránkozást vettek volna) elkerülni akarván ilyen punctumokra vagyis accordra léptek előffünk, melynek szóról-szóra való magyarázatja akképen következik.

Primo. Hogy az város privilegiuma szerint tartozó censusokat mint ekkoráig, úgy ezután is a nemesség megadja a földesuraknak, de az ajándék pénz teljék ki az adó pénzéből. Azonban mivel az fahordásra, halászásra, szőlőkapálásra s egyéb ennek munkáira emberek emlékezetétől fogvást nem adigáltattak az nemesek, az után sem köteleztetnek ezeknek viselésére.

Secundo. Valamikor fel s alá járó condescendens német avagy más rendbeli vitézlő rend jön a városban, ki hat személynek számát felülhaladja, olyankor, nemkülönben (ha az nemes vármegye azoknak intertentiójáról s vecturájáról¹⁾ rendelést nem tenne) tartozik a jászai taxás nemesség az szállásadásban, intertentióban és vecturában concurrálni proportionate. De az hét személyen való általmenőnek, ámbár napjában háromszor vagy négyszer történnék is, a szállásadással és intertentióval, hasonlóképpen a rabok vitelével és apró szekerezéssel az mely Meczenzéfig, Mindszentig, Jászó-Ujfaluig, Debrődig, Szepesig menendő lévén, nem tartoznak az nemesek.

¹⁾ Ellátás és előfogat.

Tertio. Hogyha az nemes vármegye porta után valamely felvetéseket téssen, azokban nem tartoznak communálni az taxás nemesek, sőt a lekötött nemesek sem, hasonlóképpen az nemes vármegye számára vagy azoknak tisztjei levelei hordásától is szabadok és mentek a nemesek. Hoc tamen per expressum declarato, hogy ha jövendőben valamely hadi főtisztnek, ugymint generalisnak vagy obersternek itt való quár-télyá és léte alkalmatosságával az levélhordásban éppen elvisehelhetetlenül aggrávaltatnának a jászai nemtelen lakosok, olyankor tartoznak a jászai taxás nemesek is ezen terh¹⁾ vitéleiben conveniálni s nem különben

Quarto. A szöllőkben ugy az város mezeinek, rétjeinek és egyéb közönséges tilalmasokban semminemű baromnak nem lészen szabad jární valaki lakos a városban egész esztendő alatt soha is²⁾ tizenkét forint birság és a kártételnek refusiója kötelessége alatt, kit az város bírájának szabad lészen megvenni, valamint a nemtelen, ugy a nemes emberen is és az város szükségére azon büntetést fordítani.³⁾

Quinto. Az város bírása és tisztjei renovációjában avagy tételében tartoznak a nemesek is jelen lenni és az illendő tiszteteket is felvállalni a taxás nemesek, ha csak az város avagy földesurak előtt elégséges okadás és mentség által az iránt magokat meg nem mentik és föl nem szabadítattnak.

Sexto. A portiót a taxás nemesek a jászai nemtelen lakosokkal egygyütt fogják viselni és fizetni, hozzátévé mindazonáltal eztet per expressum,⁴⁾ hogy minden felvetésekben az városnak mindkét renden levő lakosai jelen legyenek. S ha olyan adó impositio avagy felvetés vagyon, aki mindkét részt illeti avagy város szükséges költségére leend, igaz proportio szerént vetessék mindenikre értékek szerint. Az rovászedők pedig, kik is a bírák számadásakor tartoznak számot adni. Ha pedig valamely fél jelen nem lészen az ilyen fel-

¹⁾ Teher.

²⁾ A nehéz fogalmazási sorok értelme ez: Még az olyan lakos jószágának sem szabad a réteken stb. legelni, kik az egész évben a városban laknak.

³⁾ T. i. szabad lészen.

⁴⁾ Nyomatékosan.

vetésben, abban semmit sem tartozik adni és fizetni, hogy ha tudtára nem adatik. De ha hírével leszen, mind az két részről a refractariuson a jászai bíró vehesse meg zálogadással.¹⁾

Septimo. Utak csinálásában, templom, plébánia, iskola-házak csinálásában, vizek folyásának igazításában, istrásálás-ban, kik minden rendeknek közönsége-ek, abban mint nemesek, mint nemtelenek egyaránt tartoznak concurrálni.

Octavo. Ha a fundusok, szántóföldek, szőlők, rétek, kertek avagy adósságok iránt valamely törvényes állapot²⁾ és controversia támad nemes és nemtelen lakosok között, tartozik egyik az másik négy pénznek letétele után az törvényre a város bírójához régi szokás szerint comparealni és törvényt állani, urszékre való appellációnak szabadságban maradásával. Az convictiót pedig szabad lesz nemes ember jószágából is megvenni az bírónak. Nemtelen lakosoknak ne legyen szabad a nemességet fogni s kalodázni és semminemű injuriat személyén tenni sub poena violentiae. Ellenben a nemesség is a jászai nemtelenséget érdeme szerint megbecsülje és illetlen avagy bectelen szókkal és nevekkal ne illesse, mert aki ezen áttállépik és meg nem egyezhetne egymás közt, tartozik törvényt állani a bírónál.

Nono. A lekötött nemesek, amint obligáltak magokat, az szerint tartoznak mindeneket prestálni.

Decimo et ultimo Salva non obstante praesente accorda dicta nobilitatis in juribus et libertatibus regni prorogativa permanente. Actum et datum in oppido Jaszoviensi vigesima sexta Februarii. Anno Domini millesimo septingentesimo primo.

Coram me Stephano Patay plebano et conventuali Jaszoviensi. Coram me Stephano Pesti jurassore comitatus Abaujvariensis. Coram me Elia Emerico Maholányi jurato Conventuali Jaszoviensi notario.

¹⁾ Ez a pont a portio (hadi és kincstári adó) kivetésével és behajtásával foglalkozik. Ez a hadi és kincstári adó az 1848-as évek számadáskönyvei szerint 2200—2600 forint között ingadozott.

²⁾ Olyan állapot, mely törvényszék elé tartozik.

Négyrétű papírlapon, hátlapján későbbi írással 1701. 36. Nemes uraimék és nemtelenek között lett accorda.¹⁾

III.

Tanukihallgatási jegyzőkönyv 1703-ból.

A XVII. század adás-vevési viszonyaira érdekes adatot tartalmaz, mely szerint Jászó város 1660 körül egy darab rétet elad ezer zszindelyen és ezer zszindelyszegen. A rét nagyságáról az okirat nem emlékszik meg.

En alább is megirt nemes Abaujvármegyének ordinarius szolgabirája Réthi István, mellém adjungált juratus Ráczevi Ferenc urammal együtt Jászó bányavárosa instantiájára kiadattatott tekintetes nemzetes és vitézlő Szörényi Gábor ordinarius viceispán ur ő kegyelme commissiója mellett az alább megirt verum szerint bizonyos collateralis inquisitiót peragáltam, amely így következik.

DE-Eo-Utrum.

Tudjaé a tanu? hogy Felső-Metzensefen lakozó Szabó András Borzó nevű jászai erdőben bir egy darab rétet, melyet Jászó városától vett ezer zszindelyen és ezer zszindelyszegen és hogy azon darab rét Jászó városa erdejében vagon, vallja meg hite szerint?

Testis Andreas Szabó civis in Felső-Metzenseff annorum circiter 75. juratus examinatus fide mediante fatatur. Hogy ezelőtt circa 40 esztendővel Jászó bányavárosától Borzó nevű jászai erdőben, kit németül Peurajfennel²⁾ nevez, vett egy darab rétet ezer zszindelyen és ezer zszindelyszegen, Varga Jakab perkmesterségében,³⁾ melyet tud bizonyosan, hogy a jászai erdőben és határban vagon.

Super qua taliter peracta collateralis inquisitione dedi praesentes testimoniales. Actum in Oppido Jászo die 23. Martii 1703.

¹⁾ Bauer írása.

²⁾ Helyesen Berenseifen, amit a hátlapon álló jegyzet is bizonyít.

³⁾ Hegymester.

Stephanus Réti inclyti comitatus Abaujvariensis judex nobilium. (Cimeres pecsét R. I. betűkkel.)

Franciscus Ráczevi comitatus Abaujvariensis juratus t. i. assessor. (Pecsét cimer nélkül, török írással.)

Hátlapján 1703. No. 13. Más írással 34. Inquisitio.¹⁾
Vendég völgyön túl medve gyepeben való rét.²⁾

*

Érdemesnek találom megemlíteni, hogy egy 1712-ből keltezett egyezség-iratban, melyet a jászói és jászóváraljai előljáróság kötött az utóbbinak bizonyos hátralékos tartozásaira, mint aláírók szerepelnek Berczik István és Berczik János. *Berczik Árpád* a hirneves író előneve *jászói* lévén, nem tartom kizártnak, hogy a fent nevezett István és János *Berczik Árpád* ősei.

Biloveszky József.

¹⁾ Ráczevi írása.

²⁾ Az utolsó sor Bauer írása.

Abaujvármegye és Kassa városa az I. Rákóczi Ferencz- és Thököly-féle fölkelések korában. (1670—1685.)

Vegye tekintetbe a magas haditanács, hogy a szab. kir. városok főjövédelme a korcsmálásból ered; így volt ez Kassán is addig, amig német őrséget nem kapott, azóta azonban a markotányosok egymásután nyitottak összesen mintegy 16 bor- és sörkorcsmát a hadszertár épületében, a puskapor- és a gabonamalomban és egyebütt, a város ősi szabadságának, jogainak és kiváltságainak nem kis sérelmére. Az igaz, hogy a felség eltiltotta, hogy a markotányosok korcsmát nyissanak, Spankau generális pedig elrendelte, hogy a fölösleges korcsmák bezárandók, a melyekre pedig szükség van, azok csupán csak a katonaság részére mérjenek ki italt és semmi esetre sem a polgároknak és parasztoknak; mindezen tilalomnak, illetőleg rendeletnek azonban semmi eredménye sem lett. Ezért folyamodik tehát a város a magas haditanácshoz, hogy törölje el a kérdéses korcsmákat, mert különböző jövédelmi forrásoktól elesvén, szerencsétlen polgárságával együtt olyan nehéz viszonyok közé jutna, hogy sem az erősség munkálataihoz, sem az őrség fenntartásához nem járulhatna semmivel se, sőt még a repartitiát sem tudná még részben sem előteremteni.

A főkapitányságnak még a Wesselényi Ferenc idejében egy elég terjedelmes rétet engedett át a város legeltetési célokra, ezt most a tisztek foglalták le, sőt azonkívül még úgy a városnak, mint egyes magántulajdonosoknak a rétjeit is bitorolják, jogos tulajdonosaik legnagyobb kárára,

továbbá a Furcsát és a többi erdőket, vetéseket, kerteket, szőlőket és kaszálókat tisztek, közlegények és markotányosok vetekedve pusztítják. Mindezen visszaéléseknek a megszüntetésén és szigorú betiltásán kívül azért is esedeznek, hogy egyetlen lakóház se vétessék ki a polgári joghatóság és az elszállásolás kötelezettsége alól; ez utóbbi ügye maradjon továbbra is a magisztrátus kezében.

Feja ezen ékes latinsággal megfogalmazott folyamodványaira a haditanács nagy sürgetésre végre a következő értelmű, meglehetősen rövid választ vetette a kérvény hátára: a korcsmák egyike-másika legyen tisztán a katonáké, a többi, főképp a puskapor- és gabonamalmokban levők zárassék be; Spankau csak egymaga használja a generalatus rétjét, a lefoglalt legelők adassanak vissza tulajdonosaiknak; az erdők pusztításaitól a katonaság ezentul tartózkodjék, csupán a fenntartásukra szükséges famennyiséget vághatja ki; a szállásosztás a polgári hatóság előzetes tudtával és beleegyezésével és mindig a városiak segédkezésével történjék. Az őrség eltávolítására vagy csökkentésére, továbbá a repartitio leszállítására vonatkozó kérelmek teljesítését azonban a jelenlegi körülmények nem engedik meg, valamint az egyes lakóházak kiváltságai sem vonhatók többé vissza.

Feja ezzel a szűkszavu végzéssel nem érte be és pedig kettős okból: t. i. mert annak nem volt decretum formája és mert éppen „a legderekasabb pontokra nézve nem kapott kívánatos választ.” Hazaküldvén tehát Spankaunak mihez tartás végett a haditanács végzését, egy harmadik folyamodványt irt, ismét a haditanácsához intézve.

Ebben az őrség létszámának csökkentésére méltánylandó körülményül hozza fel, hogy a város a hadszertár kibővítésére több házat áldozott fel; továbbá, hogy az alsó külváros a citadella céljaira egészen leromboltatott ahol pedig az őrség jórésze volt eddig elszállásolva, ezután tehát ugyszólván kifogja szorítani a lakosságot hajlékaiból. De ha már semmi-képen sem szabadulhatnak meg a katonaságtól, tehát méltános tekintettel a városnak az erősség munkálatai körül addig teljesített szolgálataira, legalább a repartitio részben való elengedését kérelmezik. A folyamodvány kiemeli azonkívül

az egyes épületek számára ujabban adományozott kiváltságok sérelmes voltát a városra; a kiváltságoltak az atyafiak házáira is kiterjesztik a privilégiumot, sőt azon a réven még a censustól is felmentettnek tekintik magukat és így a polgári joghatóság alói kibujnak, ami visszatetszést szül az elszállásolás terheivel megrakott polgárság körében. Méltányos kívánság volna tehát, hogy az illetén mentességek legalább is megszoríttassanak s a kiváltságolt házak minden körülmények között a polgári joghatóság alá tartozzanak. Végül az előbbi kérvényekben részletezett erőszakoskodások és visszaélések további meggátlására királyi decetumot kér a folyamodó. Ezt meg is kapja a haditanácstól, amely dec. 2-iki kelettel a felség nevében, ugyszólván szószerint megismétli a már egyszer adott, legkevésbé sem érdemleges határozatokat.

Ujból kimondja kereken, hogy a katonaság kivonásáról vagy a katonai létszám leszállításáról, valamint a repartitio bármennemű csökkentéséről az ország mostani helyzetében szó sem lehet. A kérdéses kiváltságokra nézve csupán annyit helyez kilátásba, hogy az illetén mentességek ezentul csak igen nyomós okokból fognak megadatni.

Kassa városának érdemes nótáriusa tehát egy hónapi buzgó fáradozásával éppen a legfőbb kérdésekben, a repartitio és a katonaság ügyében ugyszólván semmi eredményt sem ért el, s végre is kénytelen volt a haditanácsnak a király nevében hozott határozatában megnyugodni.

De Feja bécsi küldetése még ezzel korántsem ért véget. Az udvari kamarához ugyanis négy rendbeli dologban fordult a város nevében: 1. bizonyos házak adójának leszállítását kérte, amelyeket vallási gyakorlatok végzésére vagy egyéb közcélokra engedtek át; 2. tekintve azt, hogy az alsó külvárost lerombolták, s így az onnan befolyó adó megcsapant, kéri, hogy az évi adó arányosan kisebb összegre szállíttassák le; 3. kárpótlásért folyamodik azokért a házakért, majorokért, csűrökért, kertekért és telkekért, amelyeket már lefoglaltak vagy még csak ezután foglalnak le a épülő citadella céljaira; végül 4. annak a 600 forintnak teljes elengedéseért esedezik, amelyet az elmúlt időben a hadiszerek fuvarozása alkalmával róttak a városra.

A felsorolt pontokra azonban hiába sürgette az udvari kamarától, illetőleg a kamarai tisztektől, hogy határozatszerű végzést hozzanak; addig sehogysem akartak egyenes választ adni, amíg a magyar kamarától nem kapnak kellő tájékoztatást. Fejanak meg kellett várni türelmesen, míg az udvari kamara a pozsonyi kamara útján megkapta a kívánt felvilágosítást a szepesi kamarától.

A dolog annál lassabban haladt előre, mert amint Feja panaszkodik, a város nem sürgette meg a szepesi kamarát. Mindazonáltal a maga részéről minden lehetőt elkövetett, hogy a város ügyei kedvező elintézészt nyerjenek és személyes közbenjárásával igyekezett a pozsonyi kamara jóindulatát megnyerni.

A pozsonyi kamara belátja, hogy az új és a régi generalatus kibővítésére, a jezsuiták céljaira átengedett, valamint az ujonnan épülő hadszertárhoz csatolt 6—6 ház és a külváros lefoglalt épületei után járó adótól el kell tekinteni s azért méltányosnak találja az évi adó leszállítását, csak hogy azt a kereskedők árucikkei után fizetendő harmincad címén számítja be; az ellen sincs kifogása, hogy az országgyűlési adó, ha majd összeül az országgyűlés, a felség kegyes hozzájárulásával, lejjebb szállíttassák. A kérvény 3. és 4. pontjaira nézve hozzájárul a város kívánságaihoz.

A pozsonyi kamara ilyen értelmű válaszával sehogy se érte be Feja. Személyes kihallgatás útján és újabb emlékiratában is felvilágosítani iparkodik a kamarát, hogy a város nem harmincad, hanem házadó címén fizeti az évi censust, de hasztalan. Így került az ügy a pozsonyitól az udvari kamarához, ott is „csak Isten tudja, mennyi sok térdhajtásokkal és istenkedő reménykedésekkel¹⁾ bírhatta rá“ a kamara titkárát, hogy a város ügyei tárgyalásra kerüljenek. Ez meg is történik február 22-én, de reális határozatra most se került a dolog. A kamara ugyanis sokkal nagyobb jelentőségűnek találta Kassa város ügyeit, sem hogy azokra nézve határozott végzést tudott volna hozni s azért a felségtől várja a végleges döntést. Feja nagy megütközéssel vette ezt tudomásul s amikor azzal biztatták, hogy

¹⁾ Istenre hivatkozó rimánkodásokkal.

esetleg hetekbe sőt hónapokba telhetik, amíg a királyi végzést megkapja, ismét könyörgésre fogja a dolgot, de most is eredménytelenül: várakozásra intik vagy ajánlják, hogy bizza ügyét „más emberséges emberre.“ Végre is¹⁾ látván ottan tovább való haszontalan tekergetését és epedését, minden költségből is kifogyván, többi követétsaival együtt hazajött, bizván mindazonáltal ezen dolgaiknak tovább való sollicitációját Hericz Tamás uram ő kegyelmére, a ki is nagy készséggel magára vállalva, örömet promoveálja tehetsége szerint azon dolgokat,¹⁾ miglen maradása ott leszen.“

„Igy ment végbe unalmas és hosszas követségemnek terhes és galibás munkája“, — végzi siralmas jelentését Feja Dávid — kívántam volna ugyan szívem szerint mindenekben . . . kívánatosabb és örvendetesebb választ hoznom és tovább is nem szánva semminemű fáradságomat, ezen nemes város dolgait sürgetnem és urgeálnom, de látván az nagy hasszantalanságot, úgy a sok hiában való költséget is megkimélni akarván, mint feljebb is vagyon emlékezet, ezeknek tovább való sürgetését Hericz Tamás uramra ő kegyelmére bízam. Követem az Istenért is, mind fejenként kegyelmeidet,²⁾ ne legyen senkinek semmi neheztelése az aránt én reám, hogy jobb resolútiót nem hozhattam. Isten és sok emberséges ember tudja, mely szívesen fáradtam, de erővel semmit nem vihettam ki. Isten életemet hosszabbítván, a nemes városnak más dolgokban igyekezem vékony tehetségem szerint szolgálnom és kedveskednem.“³⁾

A senatus és a polgárság teljesen méltányolja Feja ügybuzgalmát és jóakaratu fáradozásait. „Az kegyelmed követéségének relációjából kitetszik“ — ugymond — hogy eleget fáradozt a nemes város dolgaiban, de mivel ennyi sok rendbéli esedezéseinkre kívánatos resolúciónk nem lehetett, arról senki nem tehet, erővel semmit nem vehetünk. Köszönettel veszi azonban a nemes tanács a nemes községgel együtt az kegyedelmed az aránt való kész szolgálatját és hosszú ideig

¹⁾ Kassa város íkőnyve. 1671. 56—59. l.

²⁾ A senatust és a választott községet.

³⁾ U. o. 61. l.

való fáradozását, mely kegyelmed jóakarátját a nemes város meg is akarja hálálni. Mivel azért némely dolgai a nemes városnak függőben maradtanak et pendant ab ultimaria Suae maiestatis Sacratissimae benigna resolutione,¹⁾ mostanában egyebet nem követhetünk el, hanem specialis levelet kell írunk mind secretárius Orbán uramnak s mind pedig Hericz Tamás uramnak, meddig léssen ő kegyelme oda fel, meddig haladt előre függőben maradt dolgainkban, azután pedig vévén információt Hericz uramtól, tovább kell gondoskodni, mit kellessék az aránt cselekedni. Nem jó teljességgel abba hagyni, méltó tovább is sürgettetnünk azon dolgokat, az melyekre még eddig resolutionunk nem volt.²⁾

Említettük már, hogy az öt felvidéki város követői sem dicsekedhettek a Fejácánál nagyobb sikerrel. Egyik főcéljuk az volt, hogy a protestánsok vallásszabadsága ellen elkövetett sérelmek tárgyában keressenek orvoslást.

Az 1671. évben ugyanis, amint a német katonaság az országba érkezett, már teljes erővel indult meg a protestánsok üldözése. Báthory Zsófia jószágairól elűzte a protestáns papokat s a pataki iskolát német katonákkal foglalta el, Spankau az eperjesi kollegiumot vette birtokába, Bársony püspök is több templomot vett el a felvidéken a protestánsoktól.³⁾ Hasonló sors érte a kassai Sz. Erzsébet templomot is, amely már a reformatió kezdete óta volt a protestánsok kezében s csak 1604-ben, Rudolf alatt kapták vissza a katolikusok, de rövid idő múlva Bocskay újra visszafoglalta. Ezóta a magyar és a német protestánsok tartották benne istentiszteleteiket, míg a Mihály kápolna a tót lutheránusoké volt. Szegedy püspök az egri káptalannak követelvén vissza a Bocskaytól erőszakkal elvett templomot, az udvar Bársony Györgyöt és Holló Zsigmondot, a szepesi kamara első tanácsosát bizta meg, hogy a székesegyházat vegyék vissza eredeti, jogos tulajdonosaik részére. A város protestáns előjárósága és a polgárság feliratban emelt óvást az erőszak ellen, de még mielőtt az Bécsbe jutott volna, Szegedy karhatalommal törette

¹⁾ A felség végső kegyes döntésétől függenek.

²⁾ U. o. 61—62. l.

³⁾ Pauler, i. m. II. 421. l.

fel a székesegyház ajtaját, majd a lutheránus iskolával és a paplakkal együtt elfoglalta a tót templomot is. A protestánsok templom nélkül maradtak s ezzel most ők jutottak abba a helyzetbe, amelyben azelőtt a katolikusok voltak.

Amint az erőszak hírért Waxmann János felhozta Bécsbe, Fejáék külön kihallgatást kértek dec. 8-án és térdre borulva panaszkodtak el Leopold előtt a kassai templom elvételét.

A válasz az volt, hogy az eperjesiek nem kapják vissza az akadémiát, mert az a felség tilalma ellen épült; különben is a dolog előbb vizsgálatot igényel, mert a kollégiumot a katonaság foglalta el és nem a katolikus státusz. A kassai templom ügyében sem lehet addig határozni, amíg Szegedytől meg nem kérdik, hogy miért foglalta el¹⁾

Feja és társai tehát eredménytelenül jártak-keltek a protestáns templomok visszaadása és protestánsok szabad vallásgyakorlata kérdésében a magyar és német tanácsosoknál, kopogtatván Montecuccolitól a primásig, Rottaltól és Lobkowitztól Orbánig, a kancellária tanácsosáig.

A katonaság kivonásáért vagy legalább a katonai létszám leszállításáért is hiába könyörögtek. Hol semmitmondó nyájaskodással, hol üres biztatással, hol fontoskodó és nagyképszerű szemrehányásokkal s dorgálásokkal találkozott. Rottal a felség atyai jó szívével kecssegetti őket, akiről elhárít a bekövetkezett bajokért minden felelősséget, mert „kénytelenségből küldött sereget az országba; feleljenek a nemzet bajaiért és adjanak számot némelyek, kik most már Isten előtt állanak“, szólt hozzájuk kenetes hangon. Lobkowitz a magyar kancellárhoz utasítván a küldöttséget, a fakednél hagyta. Forgách Ádám pedig nyíltan megmondotta, hogy arra még csak nem is gondolhatnak, hogy a katonaságtól megszabaduljanak; a repartitio leszállítását is hasztalan kéri, jobb lett volna otthon maradniok és megkímélni a sok költséget; ne is kíséreljék meg kérelmüket indokolni: erő és hatalom nem hederít az okokra. Hiába rimázkodnak, semmire se fognak menni! „Elveszett az ország, oda vannak a törvények s mindezt a 13 vármegyének és Rákóczinak köszön-

¹⁾ Pauler, i. m. II. 421—425. i.

hetik. Ha Isten nem könyörül rajtunk és az udvar szívét meg nem változtatja, végünk van!” Forgách szavait Dorsch és Montecuccoli csakhamar megerősítette; Montecuccoli szinte haraggal jelentette ki, hogy „a katonaságot ki nem vonhatják, sőt még a lovasságot is a városokban kell hagyniok.”¹⁾

Ilyeténképen a felvidéki városok küldöttei is elmondhatták Fejával, hogy unalmas és hosszás követségük terhes és galibás munkája teljesen haszontalanul ért véget.

Hogy micsoda foganatja volt a Hericz Tamás fáradozásainak, akire Feja a város függőben maradt ügyes-bajos dolgainak végleges elintézését bízta, azt Leopoldnak egy hónapokkal később intézett leirata mutatja, amely az udvari kamarához benyújtott Feja-féle folyamodvány tárgyában hozott királyi döntést tartalmazza.²⁾ A leirat, a pozsonyi kamarához hasonlóan elismeri, hogy az a körülmény, hogy a citadella céljaira több házat romboltak le, az évi census fizetését nagyon megnehezíti, mert emiatt úgy a házak, mint a polgári telkek, valamint az adózók száma kevesebb lett, a census leszállításának kérdésében azonban szószerint magáévá teszi a pozsonyi kamara javaslatát, amennyiben azt nem házadó, hanem a kereskedők árucikkei után fizetendő rendes harmincadba számítja be; hasonlóan beleegyezik abba is, hogy az országgyűlési adó ugyanazon okokból arányosan mérsékeltebb és lejjebb szállíttassék, nemkülönben elengedi a hadiszerek szállítása címén kivetett 600 forintot, — tekintetbe vévén a város egyéb terheit és már teljesített fuvarozásait, — de csak olyan értelemben, amennyiben ez a repartitio illetékét nem érinti. Az alsókölvárosi házakért és kertekért nem hajlandó kárpótlást nyújtani; a kassaiaknak ez a követelése kissé szokatlan. Ne feledjék, hogy a kérdéses házakat és kerteket a közjó és a város fennmaradásának céljaira fordították; ha azonban sehogy se nyugodnának meg, nem zárkoznék el attól, hogy legalább a szegényebb polgárokat kártalaníttassa valami uton-módon.

¹⁾ Pauler, i. m. II. 415—416. I.

²⁾ A székesi kamara 1672. május 43-án kelt leiratában értesíti a várost a felség határozatáról. Kassa v. lev. 9115. sz. a.

Abauj- és Tornavármegye története a honfoglalástól az 1648-ik évig.

Pénz- és adóügyek.

Azt hisszük, hogy a törökök előnyomulása miatt szinte állandóvá lett védelmi harcok kényszerítették reá Zsigmond királyt, hogy eddig szokatlan adókkal rőjja meg a népet.

1387-ben feltűnik a *hetedadó*, melyet az egyház és a jobbágyok fizettek. Kezelését a mi vidékünkön Perényi Péter diósgyőri várnagyra s halálával ennek fiára, Imrére bízta a király, aki a hadi költségek fedezésére közel huszezer forintot¹⁾ utalt ki belőle.

Göncre ezer forintot s 500 hordó bor vetettek ki hetedadó fejében, de kérelmükre a király a bort elengedi.²⁾

A pénzbevéáltásból nyert kamarahasznát idővel a községek megválthatták s a megváltási összeget portánként vetették ki; innét *kapuadó* lett a neve.³⁾

Az 1427-ik évből fenmaradt az összeirt kapuk lajstroma, melyből kitéjük, hogy Abaujvármegyében a szolgabírák 5184 portát irtak össze, melyek után a kirótt adó összege 3100 forint 90 denár.⁴⁾

1) Z. O. IV. 341—365.

2) U. o. 344.

3) Thallóczy id. m. 44. l.

4) Thallóczy id. m. 172—180. l. Csánki id. m. I. 202.

Az első járásban a következő helységek feküdtek:

Apáti 8 portával,	Him 7
Alsó-Bárca 25	Komaróc 24
Alnémeti 28	Közép-németi 71
Alsó-Baksa 1	Kis-Ida 28
Alsó-Koksómindzent 4	Kácsik 5
Buza-Péterfalva 3	Lánc 17
Bocsárd 8	Legenye 10
Baska 5	Miszlóka 11
Bukóc 15	Migléc 25
Bölzse 1	Mindszent 5
Buzinka 10	Nagyida 61
Csany 30	Pány 29
Csécs 53	Perény 45
Enyicke 37	Pólyi 24
Felső-Gecse 4	Roszput 17
Felső-Baksa 15	Szakaly 23
Felső-Koksómindzent 1	Semse 12
Felső-Bárca 2	Szöllős 24
Gönyű 9	Szurdok 26
Gergelyfalva 13	Szina 91
Gecse 8	Szeszta 88
Gárd 14	Ujfalva 20
Hilyó 28	Zsebes 39 portával
Hatkóc 9	

A második járásban feküdtek:

Alsó-Mecenzéf 58 portával	Csenéte 23
Ambrusháza 1	Debród 20
Bakta 8	Detek 16
Bátor 42	Devecser 28
Buzita 20	Dezsőháza 1
Bénye 10	Fáj 5
Beret 5	Fancsal 28
Bodoló 33	Felső-Mecenzéf 28
Büttös 22	Felvadász 38
Cseb 6	Gagy 30

Gadna 8	Petri 26
Gyanda 15	Pocsaj 7
Garadna 21	Radvány 7
Heech (?) 24	Reste 13
Jánok 24	Rudnok 21
Jászó 70	Szöllős 38
Karácsond 3	Szőled 11
Keresztéte 24	Szászfa 29
Középmónaj 3	Szedlec 1
Kány 2	Somodi 76
Kelecsény 8	Szepszi 180
Kéty 10	Szentjakab 10
Litka 30	Szolnok 7
Lyuba 17	Szemere 10
Mindszent (Jászó) 20	Szala 7
Monaj 7	Tengerfalva 5
Makranc 51	Tomor 2
Novaj 23	Ujlak 36
Papi 1	Vajda 19
Péder 16	Vécse 9
Perecse 15	Vendégi 10 portával.

A harmadik járás községei:

Alsó-Kemej 11	Felső-Kázmárk 21
Alsó-Cece 2	Füged 5
Arka 7	Gibárt 4
Baksa 4	Galozd 11
Berencs 20	Gönc 191
Büd 13	Halmaj 11
Belenice 4	Hejce 40
Borsva 2	Homrogd 20
Bölcs 20	Jánosdi 13
Csobád 11	Korlátfalva 15
Csatóháza 1	Kisvilmány 12
Didicháza 4	Kemej 8
Dobsza 22	Kér 28
Felső-Cece 4	Kércs 13
Forró 61	Kinizs 8

Kelecsény 5	Szántó 109
Kázmárk 31	Sáp 7
Léh 1	Szentandrás 10
Marcellfalva 17	Sziget 14
Méra 39	Szerencs 8
Nyavalyád 2	Tuzsa 11
Pere 13	Ujfalva 70
Ruszká 62	Vadász 51
Rásony 5	Vilmány 55
Rád 10	Vizsoly 31 portával.

A negyedik járásban feküdtek:

Abaujvár 61 portával	Kendeléd 17
Alsó-Kemence 31	Kozmafalva 12
Alsó-Kázmér 5	Kisfalva 5
Alsó-Regmec 29	Kázmér 9
Beszter 20	Kápolna 8
Benyék 8	Komlós 11
Bologd 21	Kis-Nádasd 14
Böd 30	Kis-Rozgony 6
Bogdány 21	Kis-Szántó 12
Borsva 11	Lengyelfalva 26
Bordafalva 10	Lucska 12
Csáj 12	Mátyásháza 8
Cékháza 1	Mislye 66
Csákány 20	Mikóháza 33
Felső-Regmec 23	Nádasd 1
Felső-Kemence 20	Nagy-Bátyok 22
Füzér 16	Nagy-Haraszti 10
Felső-Csáj 13	Nagy-Szalánc 25
Garbóc 10	Nyíri 29
Györke 51	Olcsvár 31
Hegyalja 4	Ósva 25
Kalsa 13	Pányok 32
Kajata 17	Pálháza 13
Kolbásza 8	Pusztajfalva 12
Kislápispaták 23	Rákos 6
Kelecsény 10	Ránk 25

Rakattyás 1	Széplak 42
Radvány 11	Szinye (Pető) 70
Regécke 12	Ujfalú 24
Rozgony 44	Ujváros 62
Rás 10	Vágás 19
Regöld 20	Vily 27
Ruszka 24	Vitány 13
Szkáros 15	Zsadány 36
Sujtha 27	Zdoba 17
Szakaly 10	Zsir 12 portával

Az első járás főbb helyei Nagy Ida 91, Közép-Németi 71, Szina 91, Csécs 53, Szeszta 58 portával, a második járásban Szepsi 180, Jászó 70, Debrőd 51, Alsó-Mecenzéf 58, Somodi 76 portával; a harmadikban Gönc 191, Szántó 109, Ruszka 62, Forró 61, Vilmány 55, Vadász 51 és a negyedikben Györke 51, Szinye 70, Abaujvár 61 portával. A leghatalmasabb község Gönc volt.

1494-ben a porták száma 3640 s a következő évben is alig változott.¹⁾

Ugy a kirovásnál, mint az adó beszédésénél a vármegyei szolgabírák a kamara adószedőinek (dicator) segédelmére voltak.²⁾

1432-ben a király fejenként rója meg a jobbágylakos-ságot, s rendeletében felhívja Abaujvármegye birtokos nemeseit, hogy minden egyes jobbágyuk után hat denárt fizessenek;³⁾ ugyanekkor Kassa városának is meghagyja, hogy az ország védelmére abaujvármegyei birtokain lakó jobbágyai után fejenként 66 denárt fizessen a quartingnak nevezett járatos pénzben⁴⁾

2.

Mátyás trónraléptével a vármegye közönsége rendkívüli adók terhét volt kénytelen vállaira venni, hogy a vidék a cseh zsebrákoktól megszabaduljon.

¹⁾ Engel. Monumenta Ungrica. II. 23. 140.

²⁾ Thallóczy id. m. 45. és 96.

³⁾ K. v. ny. lt. 185.

⁴⁾ K. r. ny. lt. 19171.

A sárosi Komlós várában fészkelő csehek kapitánya, Pozowai Jakab ugyanis hajlandó volt várát lerontani, ha kárpótlásul 4250 forintot nyer. Palóczy László országbíró az alkura reáállott s mivel a kötés Abauj, Szepes, Sáros, Zemplén és Ung vármegyéknek, továbbá Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes városoknak adta meg a rég óhajtott békét, ezek viselték az árát. A cseh vezér 1460-ban Kassán nyugtatja Pálóczyt a felvett összegekről.¹⁾

Igy bocsátja ki kezéből Talafuss Rihno várát 1000 forintért.²⁾

A békés hódítás tovább folyt s 1462-ben a vármegyei adószedők Kézsmárknak és több más erősségnek a csehektől való megváltására ismét adót szednek³⁾ A királyi rendelet szerint a félforintjával beszedett adót Kassa városához kellett beszolgáltatni s az Abauj, Heves és Borsod vármegyékből összegyűlt 6412 forintról Domokos székesfehérvári prépost és Zétényi Makó Jakab még ez évben nyugtatják a várost.⁴⁾

1467-ben ismét járnak a király által kiküldött dikátorok, hogy az eltörölt kamarahaszna helyébe lépett kincstári adót (tributum fisci regalis) beszedjék. Ez adót megyei birtokai után Kassa is fizette.⁵⁾

Mátyásnak a török ellen való hadakozására az 1476. évi országgyűlés, melyen Abauj vármegye követei is résztvettek, portánként egy forint adót szavazott meg. Királyi rendelet jött a vármegyéhez, hogy úgy a fő-, mint az alispánok és szolgabírák a vonakodókat minden módon szorítsák reá a fizetésre⁶⁾.

A király az adó beszedésével Abauj- és Sáros vármegyékben Toklár János kassai főbíró bízta meg,⁷⁾ aki György pécsi prépost kezéhez 2179 forintot,⁸⁾ Laaki Kiss Tamás

1) U. o. 321.

2) U. o. 318.

3) K. v. ny. lt 336.

4) U. o.

5) U. o. 367.

6) U. o. 440. 443.

7) K. v. ny. lt 483.

8) U. o. 445.

királyi kamarásnak pedig 3755 forintot adott át,¹⁾ míg Mátyás parancsára Szapolyai Imrének hadai fentartására 1000 forintot fizetett ki.²⁾

Abauj- és Sáros vármegyék adószedője 1481-ben Deb-réthei Mihály mester.³⁾

Kassa a 15. században nagybirtokos volt s II. Ulászló alatt a vármegyében tizenegy falunak ura. Midőn tehát a király hűségéért s egyéb szolgálataiért 1491-ben, majd 1508-ban felmenti a várost a jobbágysági után fizetendő mindennemű adó alól, jelentékenyen csorbitotta a haderő fentartására rendelt jövedelmet.⁴⁾

A város a kiváltságot úgy értelmezte, hogy a zálogban birt vármegyei birtokok után is ment az adófizetés alól; sőt egyes, a vármegyében birtokos kassai polgárok is megtagadták az adószedőknek a fizetést, szidalmazván őket.

A vármegye panaszára Ulászló 1499-ben rendeletet küld a városhoz, melyben az országgyűlés határozatára hivatkozik s a zálogos vagy egyes polgárok kezén levő birtokok után az adófizetést meghagyja.⁵⁾

1515-ben ismét kénytelen őket meginteni, hogy zálogos birtokaik után Putnoky Jánosnak, Abaujvármegye adószedőjének, fizessék le a Buda vára megerősítésére portánként kivett félforintnyi adót.⁶⁾

Egyes községek adójáról 1522-ben értesülünk. Szendy Miklós a vármegye dikátora Ruszka adójában 53 1/2 forintot, Forróéban 53 forintot nyugtat.⁷⁾

1) U. o. 446.

2) U. o. 441.

3) U. o. 497.

4) K. v. ny. lt. lajstl.

5) U. o. 782.

6) K. v. ny. lt. 938.

7) U. o. 1035.

Egyháztörténet.

1.

A magyarság pogánykorának Abaujvármegyében nem maradt fenn nyoma. Talán az Enyicke határában említett Bálványkő (1259.)¹⁾ e kultusz egyetlen emléke.

Midőn a szent király a térítés munkáját megindította, tíz püspökséget alapított s Ujvármegyét az *egri püspök* fennhatósága alá helyezte. A püspökség dotációul nyerte az itt bárki által szedett vám tizedét; alapítványi birtoka volt Hejce, melyről úgy szól okiratunk, hogy azt még sz. István adományozta a püspökségnek.²⁾

Az egyházmegye dézsmája részben a püspököt, részben káptalanát illette.

Endre egri püspök 1275-ben felsorolja azon községeket a Hernád mentén, amelyek neki tartoztak dézsmával; ezek Forró, Fancsal, Devecser, Fáj, Kércs, Aszaló, Apáti, Buzita, Kassa, Ida, Kendi-Monaj, Hidvég és Szántó.³⁾

Ugyanő 1297-ben úgy határoz, hogy Herbordfia Hannus birtokán, mely a Miszla, Csermely, Béla és Kis-Gölnic vize közt terült el, tized fejében minden ötven házhely után egy ezüst márkát fizet.⁴⁾

Az egri káptalan tizedfizető helysége volt Kassa is. A lakosság a tizednek természetben való fizetését terhesnek találván, 1292-ben a káptalannal úgy egyezett meg Arnold kassai plébános s a város, hogy évi 15 márkát fizet; azonban a Fel-Kassa, Lebenye és Garbóc után járó tizedet a káptalan ezután is természetben kapja, melynek negyedrésze (quarta) Kassa plébánosát illeti.⁵⁾

A püspök a 14. század elején, követvén a világiak példáját, a káptalannak számosabb, Abaujvármegyében fekvő helységeinek tizedét magához ragadta s éveken át bitorolta.

Hosszas perlekedés után 1317-ben Tamás esztergomi

¹⁾ W. VIII. 173.

²⁾ F. IV/III. 33. H. okl. 15.

³⁾ F. V/II. 303.

⁴⁾ K. v. t. II. A Cassovia. 7.

⁵⁾ U. o. A Cassovia. 4.

érsek a következő tizedfizető helyeket ítéli meg az egri káptalannak u. m. Szikszó, Vadász, Jánosi, Sáp, Ujfalú, Pam-lény, Vajda, Büttös, Szesztu, Jánok, Bodoló, Péder, Makranc, Csécs, Szászfa és Panyi.¹⁾

1363-ban Mihály egri püspök a káptalannak átengedi Ruszka és Gönc összes dézsmáját, Gönc bordézmája eddig is a káptalant illetvén.²⁾

A mai Abauj- és Sárosvármegye területén az *ujvári esperes* birta a közvetlen lelki fenhatóságot, aki rendszeren az egri káptalannak is tagja volt; így Niger Eustachius (1246—1270.)³⁾ Mátyás⁴⁾ és Simon (1299—1304.)⁵⁾

Szokás volt Magyarországon, hogy ha vajakit „karddal, bottal vagy más fegyverrel, méreggel vagy akármi más bűnös módon megöltek,” ennek egyházi temetéseért a főesperesnek egy márka ezüst járt.⁶⁾ Kassa ezt mind sürűbben megtagadta s emiatt az ujvári esperessel pörbe elegyedett. Endre egri püspök végül is a helységet (1290.) saját fenhatósága alá helyezte.⁷⁾

A plébániák számáról az Árpádkorban nincs tudomásunk, 1245-ben Kinizsen a plébánus Achilles,⁸⁾ 1299-ben a mérainak neve Egyed⁹⁾ 1255-ben Jászón sz. Mihály,¹⁰⁾ 1271-ben Kétyen sz. János¹¹⁾ 1299-ben Alnémetiben¹²⁾ — a mai Hidasnémeti — sz. Jakab egyháza áll, Egyházas-Vízoly és Egyházas-Ida¹³⁾ neve is templomi épületre utal. Kassán (1283.) a mai dóm helyén egy ennél jóval kisebb méretű, sz.

1) F. VIII/II 233. 681. és Pesty. Az eitűnt vármegyék.

2) F. IX/III. 362.

3) F. IV/II. 26 260. VII/V. 369. H. O. VIII. 95.

4) W. X. 200.

5) F. VIII/I. 106. W. XII. 641. A. O. I. 2. 49. 90. 92.

6) Pauler id. m. II. 465.

7) W. V. 14.

8) K. v. t. lt.

9) Melcer oklt. 8.

10) F. IV/II. 300

11) F. V/I. 72. W. V. 72.

12) W. X. 351.

13) F. V/III. 61.

Erzsébetről nevezett egyház¹⁾ s hozzátartozó kórház állott, valamint a ma is fennálló sz. Mihály temetkező kápolna (coemeterium.) Szebenye határában állt sz. Egyed kápolnája.²⁾

Az Árpádok korában épültek a maig fennálló román-stilű templomok Felső-Regmecen, Gönc-Ruszkán, Hernád-Büdön és Rásonyban s valószínűen a szinai, felső-cecei, se-lyebi, petőszinyei, csécsi, kéri átmeneti stilű s a vizsolyi eredetileg román de gótstilű átépítésben fenmaradt egyházak.³⁾

2.

Az Anjouk alatt fennálló plébániákról, a plébánusok személyéről, jövedelmekről világosabb képet nyerünk a pápai adószedőknek az 1332—1337-ik évekre terjedő lajstromából.⁴⁾

A főesperes Domokos (1314—1344.)⁵⁾ akinek évi jövedelme mintegy 40 márka, mely után a pápai adószedőknek négy márkát fizetett

Az esperesség két kerületre (districtus), a kassaira és forróira oszlott.

A forrói alesperes Benedek s jövedelme egy márka; a kassai kerület alesperese Miklós; Perényben lakik s 17 garast fizet.

A plébánusok a következők: Mislyén Albert s jövedelme két márka, mely után tized fejében 12 garast fizetett. János szinai plébánus 20 garast, János középnémeti 25 garast fizetett; Gergely beszteri jövedelme másfél márka után hét garast és három denárt; Tamás széplaki és Bancus ugyancsak széplaki három denár hiján tíz-tíz garast; István enyickei, Mihály zsebesi egy-egy fertót; Pál idai pap jövedelme négy márka, mely után 48 garast vetettek ki reá s nyolc denár hiján husz garast fizetett; János vizsolyi 19 garast és három denárt. Gergely sacai jövedelme 3 márka;

¹⁾ Tutkó J. Kassa történelmi évkönyve 1861. 205. l.

²⁾ K. v. t. lt.

³⁾ Archaeologiai Értesítő. Új folyam. VI. k. 336.

⁴⁾ Monumenta Vaticana Hungariae. Rationes collectorum pontificorum in Hungaria 1281—1375. Budapest 1887. 203—216.

⁵⁾ F. VIII/l. 552. VIII/II. 264. 306. VIII/III. 254. 316. 402. XI. 399. Z. O. I. 209. 287. Á. O. I. 390. 413. 451. 491. II. 161. 550.

fizetett 14 és $\frac{1}{2}$ garast, Jakab kassai tekintélyes jövedelme, 11 márka után 18 garast; András jánoki 14 garast, Demeter kisidai 15 garast, Lukács péderi 8, János szakalyi 12, István füzéri 4, Egyed szalanci 6, Lőrincz abaujvári 29, Péter gecsei 10, Péter kázméri 14 és $\frac{1}{2}$ garast fizettek. János felnémetii papnak csak nevét találjuk a jegyzékben.

Az eddig felsorolt plébániák a kassai kerületben feküdtek. A pápai adószedők itt sorolják fel a széplaki monostort, melynek jövedelme 100 márka s ez után 10 márkát fizetett.

A forrói kerület plébánusai Pál baktai 18 garast fizet, Benedek sz. andrási ugyan annyit János csobádi papra 28 garast vetnek ki, melyből 12-öt megfizet; a gagyi Istvánra egy márkát, melyet részben lefizet. Benedek kinizsi 10, János bátori 15, Mihály ruszkai 18, Zanoc (?) monaji 18, Miklós papi 19, Gergely kéri 18, János kázmárki 12, János selyebi 10, Miklós alsó-mérai 8, János homrogi 12, Egyed f. mérai 12, Jakab aszalói 10, András kupai 15, Mátyás szikszai 26, Tamás ugyancsak szikszai 24, István halmaji 12, Miklós alsóvadászi 20, Tamás felsőszendi 8, Imre, Noé plébánusa 14 garast fizettek. Tamás petrii, Benedek radványi, Gábor dobszai pap jövedelméről a jegyzék hallgat.

3.

A középkorban a művelődés terjesztésére az egyház volt a legnagyobb hatással; minden plébánia alapításával a művelődésnek egy-egy gócpontja létesült. Ezért jegyeztünk fel minden legcsekélyebb adatot, mely az egyházi életről hirt ad e messze korban.

Az *ujvári főesperesi* székben 1311 Péter ül;¹⁾ 1373-ban az abaujvári esperesség administratora György egri kanonok;²⁾ 1405-ben János,³⁾ 1435. Pál;⁴⁾ 1471—1480. Körtvélyessy András, egri kanonok;⁵⁾ 1492-ben Szatmári István.⁶⁾

¹⁾ A. O. I. 246

²⁾ H. okl. 300.

³⁾ Nemzeti Múzeum. Rhédey lvt.

⁴⁾ K. v. ny. lt. lajstl.

⁵⁾ H. O. V. 311. K. v. t. lt. N. Kalsa. Nr. 13.

⁶⁾ H. okl. 447.

Alesperesek: 1317 körül Pál.¹⁾ 1333. Miklós,²⁾ 1351. Miklós, Papi plébánusa,³⁾ 1352—1353. János ujbári pap⁴⁾ 1377. Keresztély szikszai pap a forró kerület alesperese⁵⁾ 1414. Pál ruszkai,⁶⁾ 1438. Mihály gönczi⁷⁾ 1463. Demeter forrói⁸⁾ és Balázs színai,⁹⁾ Gáspár olsvai,¹⁰⁾ 1517. Bereczk szikszai plébánosok.¹¹⁾

1303 körül Fülöp zsebesi plébános,¹²⁾ 1317-ben Miklós bárcai, István ruszkai,¹³⁾ 1318. Pál középnméti,¹⁴⁾ Marcellus idai¹⁵⁾ 1330. Jakab mester kassai,¹⁶⁾ Domokos perényi, János koksói, István zsarnói, Péter bárcai,¹⁷⁾ 1337. Benedek forrói, Pál pányi,¹⁸⁾ ez utóbbi 1341. is,¹⁹⁾ 1348. István enyickei, János színai,²⁰⁾ a 14 század első felében Tamás középnméti,²¹⁾ 1350. Jakab idai,²²⁾ 1351. Péter középnméti, János ujbári János színai, István enyickei,²³⁾ János sepsii,²⁴⁾ 1377. György forrói,²⁵⁾ 1385. Gergely rozgonyi,²⁶⁾ 1386. Barta litkei,²⁷⁾

1) H. O. VII. 375.

2) A. O. III. 11.

3) A. O. V. 432.

4) A. O. V. 598. VI. 7.

5) F. IX/VII. 604.

6) K. v. ny lt. lajstl.

7) Orsz. lt. Dipl. 13191.

8) U. o. 15861.

9) U. o. 15879.

10) K. v. t lt. c. Ecclesia. Nr. 17.

11) Kemény L. A reformáció Kassán. 39. l.

12) H. O. VII. 351.

13) A. O. I. 414.

14) A. O. I. 470.

15) U. o. 507.

16) F. VIII/III. 506.

17) A. O. III. 11.

18) F. VIII/IV. 274.

19) U. o. 524.

20) A. O. V. 185.

21) H. O. VII. 341.

22) A. O. V. 395.

23) U. o. 432.

24) U. o. 515.

25) F. IX/VII. 604.

26) Z. O. IV. 307.

27) Z. O. IV. 319.

1438. György telkibányai Antal ruszkai¹⁾ 1456. György vilmányi, János raadi, János ruszkai, János vizsolyi,²⁾ 1463. Máté fancsali,³⁾ 1482. Sebestyén homrogyi,⁴⁾ 1485. János hejcei,⁵⁾ 1486. Rákóczy Benedek szepsii,⁶⁾ 1492—1494. György és 1496. Péter gönci,⁷⁾ 1495. György széplaki,⁸⁾ a 15. század végén Thyr Mihály gönci,⁹⁾ 1504. Mátyás telkibányai,¹⁾ 1507—1513. Balázs sepsii,¹¹⁾ 1510. Jakab ongai,¹²⁾ 1514. Péter zsebesi, Benedek gecsei,¹³⁾ Pál enyickei,¹⁴⁾ 1514. István rozgonyi,¹⁵⁾ 1516. Miklós debrődi,¹⁶⁾ 1517. János forrói,¹⁷⁾ Bereck szikszói, — káplánjai Benedek és Márton, — *Demeter* homrogyi, Oszvald szántói,¹⁸⁾ 1518. Ambrus mecenzéfi,¹⁹⁾ 1519. János homrogyi,²⁰⁾ s 1524 előtt Vince somodi²¹⁾ plébánusok.

A mérai anyaegyház mellett, mely sz. Péterről nevezetett, Al-Mérán a Bogáthi István által épített kápolna áll (1302) s alatta családi sirbolt.²²⁾ Bárczán sz. András apostol temploma,²³⁾ 1317. Ujfalun másképp Németfalván, a mai Mislókán a sz. keresztről nevezett,²⁴⁾ Tökésujfaluban is templom épül

1) Osz. lt. Dipl. 15088.

2) Orsz. lt. Dipl. 15861.

3) Orsz. lt. 13191.

4) K. v. ny. lt. 523.

5) Orsz. lt. Dipl. 19013.

6) Kassa város jegyzők.

7) Kassa város jegyzők.

8) K. v. ny. lt. lajstl.

9) Kassa város jegyzők.

10) Orsz. lt. Dipl. 25485 és Kassa v. j.

11) K. v. ny. lt. 885.

12) Kassa város jegyzők.

13) K. v. ny. lt. 925.

14) U. . lajstl.

15) K. v. t. lt. C. Ecclesia. Nr. 70

16) K. v. ny. lt. lajstl.

17) Kassa város jegyzők.

18) K. v. ny. lt. 978.

19) Kassa város jegyzők.

20) K. v. ny. lt. 999.

21) U. o. lajstl.

22) A. O. I. 47.

23) U. o. 60 H. O. VII. 347.

24) K. v. t. lt. A Cassovia. Nr. 10.

(1324.) melyet Itefia János regéczi várnagy kezd építeni,¹⁾ Egyházas-Szaláncz (1316),²⁾ és Egyházas-Péder (1317),³⁾ neve is fennálló templomra utal. Bocsárdon (1327. sz. Imre egyháza, melynek kegyurai a Bocsárdiak,⁴⁾ 1332-ben Hegy-megen Tomor mellett parochialis kápolna s plébánusának az osztályos birtokosok egy házhelyet engednek át,⁵⁾ 1335-ben Egyházas-Semse említetik,⁶⁾ Enyickén (1348.) sz. István⁷⁾ Kinizs másképp Gergelytelkén — Baksa és Kércs között — sz. János,⁸⁾ Somodiban (1354) is templom áll,⁹⁾ 1373-ban F. Tökésen fakápolna. A Tökésen a sz. keresztről nevezett kőtemplom s Mislókan ujonnan épült kőegyház van,¹⁰⁾ Telkibánya parochialis temploma sz. Máriáról, kórháza sz. Katalinról neveztetett (1428).¹¹⁾ Ráson 1476-ban fatemplom épül,¹²⁾ Baskán (1505.) sz. László,¹³⁾ Csányban a Boldogságos Szűz, Szenden sz. Kozma és sz. Dömjén temploma állt (1509)¹⁴⁾; Szentvérfalván, a mai Kassa-Bélán, sz. János egyháza, amelyet Kassa ez évben restauráltat,¹⁵⁾ Ongán (1510.) a boldogságos Szűz,¹⁶⁾ Homrogdön (1519.) sz. Péter, Szikszón a boldogságos Szűz temploma, Dicházán ugyanennek tiszteletére épült kápolna áll,¹⁷⁾ Szina mellett pedig utszéli kereszt sz. Miklós képével.¹⁸⁾

1) A. o. II. 167.

2) A. O. I. 401. III. 302.

3) A. O. I. 433.

4) A. O. II. 341.

5) A. O. II. 610.

6) A. O. III. 183.

7) A. O. V. 185.

8) U. O. 5.

9) A. O. VI. 201.

10) K. v. ny. lt. 17. szb. másolat.

11) Orsz. lt. Dipl. 11976.

12) Kassa v. jegyzők.

13) F. v. t. lt. L. Baska Nr. 12.

14) Tört. Tár. 1900. 311. l.

15) K. v. t. lt. A Cassovia. Nr. 40.

16) K. v. ny. lt. 885.

17) U. o. 999. Dicháza Vadász és Jánosd határában feküdt. Z. O. VI. 249.

18) K. v. ny. lt.

4.

A szerzetes rendek vármegyénk földjén való letelepítése több irányban hatott jótékonyan.

A premontreiek jászói káptalanának megalapítása a földművelésnek felvirágzására szembetűnően közrehatott. Birtokaiokon a legelők szántóföldekké, az erdős halmok szőlőhegyekké változnak. A jó példa követőkre találván, a föld értéke becsben magasabbra hágott.

De sokkal fontosabb s ebbeli működése a vármegye területén messze túl terjedt, hogy az írástudó szerzetesek káptalanát a király a *hiteles helyek* közzé sorozta. Az ingatlan tulajdonjogának megóvására ez az intézkedés elsőrangú tényezővé lett.

Mikor alapítottak a káptalan? arra biztosan nem válaszolhatunk Valószínű, hogy még a 12. század végén.¹⁾

Okirataink csak a tatárjárás után (1243.) emlékeznek meg róla, mely szerint az ellenség a kolostort feldulta s az alapító oklevelek az elhamvadt épületekben bennégték.

A káptalan birtokait már a vész előtt Kálmán herceg, a király öccse gyarapította Pochym (Po-Him?), Pocsaj, (Po-Csáj?) Monaj-Kendi, Nyeste, Perecse és Jethe, nevű birtokokkal; az Aba nb. Ábrahám fia Izsák pedig kénytelen-kelletlen Myhluk.²⁾ földjével azon 300 márkával fölrő kártételekért, melyeket a tatárok elvonultával, rabló módjára a szerzetre törvén, elkövetett, prépostjukat is fogságra hurcolván.³⁾

Az országos csapás után a szerzet sem marad hátra a szervezés munkájában s 1243-ban,⁴⁾ Albert prépost Jászó helységét kiváltságokkal ajándékozta meg, meghatározván először is a földesuri jog fejében járó adót. Szölleik, valamint földjeik után, akár vétel, akár irtás útján jutnak birtokukba, a lakosokat a fizetés alól felmenti; egy-egy malom után pedig annyit fizetnek, mint egy házhely után; a bérbenlakó, mesterséget űző lakosság, ácsok, vargák, pékek, mészárosok,

1. Nátafalussy Kornél. A jászóvári egyház prépostjai 1883

2) Más oklevelekben Mezluk. Talán Mészölka rejtezik e nevekben.

3) F. IV. II. 300. VII/V. 314.

4) F. IV/I. 304

szücsök évenként 12 denárt. Sz. Mihály arkangyal napján s karácsonykor minden ház a tőle kitelhető ajándékkal tartozik, keresztelő sz. János napján pedig a helység nevében egy kost s egy hordó sört tartoznak felajánlani, valamint minden ház után egy kalácsot. Mindezért birájukat szabadon választják, aki felettük bíraskodik, a gyilkosság, vérontás és egyéb erőszak kivételével, melyek felett a káptalan maga mond ítéletet, a birságpénzek kétharmada a kolostort, egyharmada a község biráját illetvén. A sz. Mihály arkangyal templomának papját is szabadon választják s a neki járó dézsmát a a németek szokása szerint a termőföldön hagyják, tehát beszállításáról nem tartoznak gondoskodni. A káptalan királyi adójának (collecta) felét ők fizetik; örökös nemlétében tetszésük szerint rendelkeznek javaikról; szabadon költözködhetnek; a vadászatot, halászatot, bányászatot űzhetik s végül minden hétfőn heti vásárt tarthatnak.

IV. Béla 1255-ben Torna tájékán időzvé, Albert prépost eléje járult az-al a kéréssel, hogy a kolostor elégett okiratait ujítsa meg.

A király a kérelmet kegyesen teljesíti, megerősítvén a káptalant összes jogaiban és birtokaiban.¹ Az oklevél szerint a jászai birtoktest határai a következők: Szekeresfalva a mai Szepsi, a Bódva folyó, a Fekete erdő, Debrőd, az ájfői és a Hegyeshegy, a Szomolnokfő, Gölnicz, Vizzuhanás és Barna nevű patakok, a Golcha hegység, az Ida és Aranyos folyók s a Gard nevű erdő. Megerősíti őket Kálmán herceg és Izsák mester adományaiban, költséget is adván nekik az elpusztult kolostor felépítésére. Jobbágyaik fölé a prépostság helyez bírót, kivévén őket az abaujvári vagy bármely más ispán hatósága alól; meghagyja vásártartási jogukat s a jászai sz. Mihály templomnak ők jelölnek papot. A király végül a káptalannak adományozza Noé (Novaj) és Saul földeket s Debrőd, Olchuan és Rudnok dézsmáját.

(Folyt. köv.)

Kemény Lajos.

¹ F. IV/II. 300 VII/V. 314. 316.

Kassa küzdelme a német katonaság beszállásolása ellen 1660—1665.

Wesselényi nádorra bizza ő felsége a főgenerálisságot.

1663. jun. 1. Ő felsége nem szenvedhetvén tovább a felföldön levő főgenerálisságnak vakálását (betöltetlenségét) mind az mostani szükségre nézve, de az végváraknak gondviseléseért és directiójáért, azon főgenerálisságnak adminisztrátorságát bizta méltóságos palatinus urunkra ő nagyságára. Adva teljes hatalmat és authoritást, valamint azelőtt is mind maga ő nagysága azon generálisságban lévén.

Installálják is.

1663. jun. 20. Palatinus levélben kéri, hogy a németek számára másutt nem lehetvén süttetni, itt az városon süttetne bíró uram kenyeret. Lisztet az ő felsége profuntmestere ad.

Hogy a profuntmester szokásul ne vegye, semel pro semper, ott kin az jószágban vagy száz köből lisztet meg kell süttetni.

1663. jul. 4. Palatinus requirálja levelében a várost, hogy az németek számára lenne bizonyos gazdálkodással vágóbarommal, serrel és szárnyasállattal. Hogy lehessen alkalmas sustentiójuk, mert ha az nem leszén, kifognak excurrálni.

Ollenhausen commissárius requirálta az tanácsot, hogy vagy 5—600 köből gabona megőrlésére az német armada számára engedne a város malmaiban 2 vagy 3 követ, mint-hogy nem kész még ő felsége malma. A molnárnak az igaz fizetést kész megadni.

Kell vagy 3 követ adni, de adja meg a vámot, 15-ből 1 köblöt és a molnár fizetését prestálja.

Az ágyuk alá való három felől az városokkal kell consultatiót tartani.

A palatinus gabonát kér Kassától.

1663. *jul. 4.* Palatinus urunk instál bizonyos számú buzáért és gabonáért új fejében, mivel igen megfogytak az ő nagysága enyickei háza élésből, minden kegyelmességét ajánlva.

Nem új fejében, hanem in signum gratificationis rendelt az nemes tanács és község 25 köből tiszta buzát és 50 köből gabonát, lévén oly reménységben, hogy az németeknek való gazdálkodást nem fogja tőlünk kívánni.

A palatinus új kísérlete, hogy legalább a hóstátba külvárosba vegyék be a praesidiumot.

1663. *jul. 7.* Bíró: tegnap palatinus urunk hivatott s bőbeszéddel kezdé előszámlálni: Ő felsége, az mi kegyelmes urunk minemű atyai kimondhatatlan jó gondviseléssel legyen kiváltképen ezen városhoz. Előtte lévén példájul Váradnak állapotja, akit a török megvervén, immár ezen városra szándékozik. Ezért ő felsége megbízott, hogy kegyelmetekkel atyaiképen tractáljak, hogy vegyenek be oárcsak 500 muskátérosokat, az kik őrizzék kegyelmeteket. Mert magatoktól jól látom, erőtlének vagytok s nem is tudnátok magatokat jól megoltalmazni. Az bastyákra kasok kellenének, az árkokat is tisztítani kellene. Valaminemű conditókat kíván kegyelmetek, ő felsége azokra decedál és mi is confirmáljuk. Sőt azt is megcselekszi ő felsége, hogy mihelyen ezen mostani háborúság leszall, mindjárt kiviteti az praesidiumot. Ha pedig nem akarná, legyen szabad kegyelmeteknek kiverni. Hiszen legyen annyi ereje Kassa városának, hogy a beste t . . . s német k . . . a fiát kiverheti. Ennek felette azt is megnyeri őfelségétől, hogy az locus depositionis (árulerakóhely) ujabban kegyelmeteken leszen, sőt ha szintén táborozás leszen is, minden ágyuk vecturájától kegyelmeteket immunissá tesszük

és valamit kíván ő felségétől, mindeneket megnyer. Ha pedig most az városba be nem bocsájtjátok is, csak bár az hóstátba vegyétek be, mert a törököknek és tatároknak nagy készülletei lévén, ezen állapotja igen nagy periculumba forog. És ha az ellenség, kit Isten oltalmazzon, közelitene, könnyű lenne az hóstátrul bebocsátani. Azt pedig senki ne gondolja, hogy vagy hitiben való háborgatása lenne, avagy templo-moknak foglalása, azaránt securáлом kegyelmeteket. Sőt Isten ugy segéljen, csak egy tyukfiatok is el nem vész. Én nekem ugyan nincs uramtul oly commissióm, hogy erővel behozzam, hanem atyáiképen kegyelmetek eleibe számláljam. Én bizony erővel nem is hozom kegyelmetekre, hanem választ várván, megírom ő felségének. Azután ő felsége és én is protestálni fogunk s ő felsége manifestumot bocsátván, publikáltatni fogja, hogyha ez földnek valami veszedelme érkezik, mind Kassa városának tulajdonittassék.

A város összes lakosait, akiknek házok vagyon, meghívták, hogy resolválják magokat, hogy beeresztik-e a praesidiumot, avagy azelőtti resolútiójuk mellett maradnak meg.

Egyenlő akarattal így resolválták magokat a tanács, a község és az egész város lakosai:

Semmiképen be nem bocsáthatjuk, mivel mi a statusoknak egyik részecskéje lévén, egyező akarattal és értelemmel az 1659. s azelőtt celebrált országgyűlésében azt determináltuk, hogy a kintlévő katonaság be ne bocsátassék. Mely egész ország determinációja ellen mint s hogy mehe ssünk, hanem megmaradunk az előtti utóbbi, nagyságodnak adatott választételünk mellett. Hitünk és kötelességünk szerint obligáljuk arra magunkat, hogy az kegyelmes koronás király urunk ő felsége hűségében tökéletesen és állhatatosan megmaradván, készek leszünk városunkat vérünk kiontásával fejünk fennállatáig megoltalmaznunk.

Mely mostani categorice resolútióját bíró uram az egész választott község, de mind az egész város lakosi is megüzenték palatinus urunknak Feja András, Schirmer János uramék, Hunyadi Benedek, Burja Péter, öregbí Gyarmati János, Nyisnyai István, Róth Gáspár Szabó Péter és Imler uramék által.

Gondoskodás a város védelméről.

1663. szept. 10. Nagy előkészületeket tesznek a török ellen való védelemre:

A céhesek tornyát mind megjártuk, de valóban rossz készüllettel vannak, sem lövészerszámok, sem élések nincsen. Meghagytuk volt ugyan, de igen kevés foganatját láttam. Most azért admoneáltassanak és rövid nap megjártván az tornyokat, valamely céh szófogatatlanságában találhatik, legyen büntetése.

1663. december 11. Az ács céh supplikálással jelenti, hogy a minap mind egész céhül a város dolgán lévén (a város falain dolgoztak, hadi készülletben lévén a török ellen), mind eddig is nem fizettenek meg neki.

Husz forintot rendel neki a tanács, elégedjenek meg vele.

Ács mesterek a nemes város bástyáin munkálkodván az egész nyáron nem volt semmi remunerációjuk, kéri a nemes tanácsot valami módon refundáltassa fáradságukat.

1664. junius 23 A portörő malom állapotjáról tárgyalnak. Pora vagyon a városnak, de rossznak mondják, amint-hogy az is. Miért kell, mint eddig a malmot a város gyalázatjával pusztán tartani?

Hertel János uram árendaképen azon malmot magára vállalta ilyen okon: Azon malmon való épületeket, melyek csak aprólékosak magára vállalja. De ha ugyanolyan nagy szükséges épület (építés) talál lenni, a nemes város is legyen segítséggel s mindenkor épületben tartja. Az minemű rossz pora vagyon a nemes városnak, azt mind maga materiájával jóvá teszi s csináltatja is két fonttól egy jó font port ad. Ismét esztendője árendájáért ad fl. 40.

Odaadják a portörő malmot, az öreg és derekas épületekre succurálni fognak. De ökegyelme valamint jó akarattal felvállalta, viselje ugy is gondját.

1664. junius 26. Kállay Mihály Sárosmegyéből jövet referálta, hogy eperjesi bíró uramtul puskaport kért nekünk segítségül, sőt a mostani periculumra nézve a többi városokkal conferálván, valami bizonyos számú gyalogokkal succurálnának. Eperjesi bíró uram resolválta magát, hogy az ott való tanácsot convocáltatja és értesítést küld.

A nádor legalább a magyar praesidium bevételét kívánja.

1663. nov. 26. A palatinus kívánata, hogy újra hozzanak határozatot a praesidium bevétele felől. Bíró nov. 20-ikán kiadja a rendeletet, hogy a fertályok mind itthon legyenek és felgyűljenek hétfőn 12 frt. büntetés alatt.

Mind egyenlő akarattal és egyenlő szívvvel végezték, hogy az országtul semmiképen el nem szakadhatnak és a praesidiumot semmiképen be nem vehetik. Egy sem akadt, aki contrarius lett volna.

A benn házakat bíró nemesség összegyűlvén, Székely András, Gyóni Pál és Mándy István urain által így izente meg: A nemes vármegyék immár resolváltak magokat az német praesidium bevételeben, hogy semmiképen módjuk nincs rá, annyiival inkább sustentatiójában felettébb megpusztulván és elfogyván az ország. Sőt talán az regnicolák magokat sem sustentálhatják Most is azért ők is különben nem resolválhatják magokat.

Az nemes tanács és nemes község is az városi lakosi végzéséhez adta voxát.

1664. ápr. 22. Palatinus urunk Pethő uram ő nagysága által kéri a választ. Állitván palatinus urunk, hogy levélbeli assecuratiót adtunk, hogyha az németet nem is, a magyar praesidiumot bevesszük.

A nemes tanács, mint azelőtt, most sem adhat magától választ, hanem a jövő hétfőre felgyűjti a város közönségét.

Kéri ő nagysága a palatinus urunk levelével, hogy háza restanciájában, tekintettel a szűk időre, engedjen el 200 frtot.

Meg kell írni, hogy amikor vette is, elengedtünk 300 frtot, adván őkegyelmének 600 frtéért. Noha azon ház volt in fl. 900, de ő nagysága kegyelmes tekintetért engednek 100 frtot.

1664. ápr. 28. A nemes községnek előadja a bíró palatinus urunk levelét, intvén őket, hogy előttök viselvén mind az közönséges jót, mind az ő felségéhez való hűséget. Mert mindenre, valakinek háza vagy az terhe egyaránt deriváltatik és senki sem attul aztán exemptus, sem nemes, sem ur, sem nemtelen.

Bíró uram a vicispánt és a nemesi rendeket is certifi-

kálta ez mostani congregatiórul. Ő kegyelmék megüzenték, hogy ide fel nem jöhetnek, de a vármegye dolgaiban együtt vannak s odaizenjük végzésünket s discourálni fognak róla s megüzenik.

Deliberatio: a város lakói egyebet nem determinálhattak, minthogy az ország constitutója szerint semminemű praesidiumnak bevételeire nem consentiálnak.

A nemesi rendekhez ezt és a palatinus levelét elvívén s visszajöven, így referáltak: Mivel a vármegye dolgában fáradoznak, most nem adhatják semmi censurájukat, sürgetésükre is csak azt felelték, hogy ne lenne az a hire, hogy az egész vármegyétől lett az üzenet s valami determináció; hanem házoknál requirálhatja a nemes város azokat, kiknek itt benn házuk vagyon.

Elég, hogy mi megüzentük, de mi egyáltalán senkit házánál nem requirálunk, mert azzal nem tartozunk s nekünk is becstelenségünkre esnék

Behívták a város lakosait, akik megismételték resolútiójukat s a nemes tanács és község is ahhoz adjungálta sufragiumját s a szerint palatinus urunknak, ő nagyságának is szép és alázatos levelet írni, declarálván abban, hogy az mostani szentmiklósi congregációban ez darab földnek permanentiójáról való mediumokra (megmaradásáról való módozatokra) volt termináltatva. Melyre képest ő nagysága az több statusokkal bizonyos ezer lovasokat is determinált, az melyeknek fenntartására az nemes város is az vármegyékkel egyaránt contribuál, melyre képest ő nagysága az praesidiumot a statusok előtt elő nem hozván, minket is azzal megterheljen.

1664. ápr. 7. Generális uram írja, hogy a magyar praesidiumnak számosabb bevétele felől resolválnánk magunkat, tudhassa ő felségét is certificálni felőle, bevesszük-e vagy nem. holott az németet acceptálni recusáltuk annakelőtte való időkben.

Minthogy ezen dolog az nemes város lakosait illeti, kiknek nagyobb része most itthon nincs, az ünnepek után certificáltatik s az benlakó nemesség is legyen jelen. Ő nagysága legyen kevés várakozással.

A város ajándékai a nádornak és feleségének.

1664. július 18. Biró: Hivata palatinus urunk harmadmagammal s leültetvén bennünket tudakozódott némely privatim negotiumokrul tőlünk, de a statusok követői mind jöttön-jöttek ő nagyságához. Aztán mondá: Édes biró uram régtől fogva ismerem kegyelmedet s tudom is, hogy kegyelmed jó lovakat tartott. Mostan is azért elhittem vagynak jó lovai, de semmi lovakat nem hoztam magammal, örömet vennék egynehányat. Nagy hire vala ugyan, hogy Váradrul minemű szép paripákat hoztanak, az kiket megláttam, nincs min kapni, mert ki béna, ki sánta. Azért lássam a kegyelmed lovait is. Én eleget mentettem magam, hogy semmi oly derekas paripám most nincs. Vagyon ugyan valami paripácskám, ő nagysága ugyancsak kívánta hozassam fel s ugyan fel kellett tegnap küldenem.

Ma meg a praedication voltam, hogy házamhoz jötenek *Barakonyi uram* Semsey urammal s ugyan megvártanak s az ur ő nagysága nevével jelenték, hogy az én barna lovamat és Kállay uram fakó paripáját kedvelte volna meg. Ha azért a város kedveskedne ő nagyságának, igen jól cselekedne, noha ő nagysága nem kéreti ugyan, de ő kegyelmek eléggé intimáltak. Azért az aránt mint tetszik az nemes tanácsnak, biró uram hagyta ő kegyelmekre.

Illendő, hogy ő nagyságának kedveskedjünk, csak meg kell ő kegyelmektől árulnunk s ő nagyságának praesentálnunk.

Biró: Rozgonyi György, az ő nagysága enyickei tisztartója jött hozzám jelentvén palatinusné asszonyom ő nagysága mostani időben igen szereti a medgyes bort. Üzente ő nagysága, hogy ide jövőn, csináltatnánk egy hordóval számára, nagy kedvesen venné a nemes várostul.

Minthogy azelőtt is megcselekedtük, azért mostan is meg kell cselekednünk. Egy jó bort kell az ő nagysága számára csináltatni.

Kerekes György.

CSALÁDTÖRTÉNET.

Abauj- és Tornavármegye nemesei- nek összeírásai.

Abaujvármegye 1754—55-ik évi nemesi
összeírása.

2. Fülzéri járás.

Angyal Mihály
Asszony Andás
Barani István
Bodnár István
Diósi Zsigmond
Dobronoky Ferencz
Dohos József
Egri János
Erdélyi János
Fodor János
Góna István
Gönczi Mihály
Hutka András
Jenei János
Kállay János
Király János
Konesol István
Kovács Mihály

Lisznyai Dániel
Martony András
Molnár András
Nagy András
Papp Miklós
Pongrácz József
Rimaszécsy István
Sebők István
Sóltész András
Szabó János
Szegedi Mihály
Szombati Mihály
Tivadar Imre
Tóth István
Tüdős Pál
Urbán János
Vendégi Mihály
Zsadányi András.

3. Kassai járás.

Bányay Zsigmond
 Borbély János özvegye
 Buza János
 — Dihenes Zsigmond
 Diós István
 Fodor György
 Katona Mihály
 Kádár Mihály özvegye
 Kolcsár Mihály
 Márta János
 Nagy György
 Nevelős István
 Ollajos Pál
 Pusztay János
 Ráczkövy Ferencz
 Szekeres István
 Szoboszlai András özvegye
 Tóth János

4. Szikszói járás.

Ábrahám István
 Albert István özvegye és fiai:
 Márton és István
 Angyal János
 Apostol János
 Aranyas András
 Bagi Ferencz
 Bagoly lásd Bogoly
 Bakos István
 Balogh Sámuel
 Bardos Pál
 Barlogh Ferencz
 Bartsa János
 Bányai József
 Becskeházy Gábor
 Bende András

Bende János özvegye és fiai:
 István és György
 Bende Lukács
 Benke György özvegye és
 fia, János
 Berky János
 Bersenyi József
 Biliczki János
 Bodgál Miklós
 Bodolay István
 Bogoly Ferencz
 Bőr György
 Buda Gergely
 Buday György
 Butkay Márton
 — Comáromy lásd Komáromy
 Csató István
 Cseh György
 Csehovits Márton
 Csengeri István
 Csetneki István
 Csizy István
 Csontos János
 Csorba Mihály
 Czeglédy András
 Czeke Pál
 Czijáky János
 Czövek István
 1. Debreczeni István
 2. Debreczeni István
 Disznós Pál
 Dobronoky János
 Dombi Mihály
 Donáth György és fiai: István
 és András
 Egri Mihály
 Eperjesi Mihály
 Élesréthi Mihály

Farkas János	Jászay István
Farkas Mátyás	Jeney András
Fazekas György	Jóczik István
Fábián Márton	Jósvay György
Fábián Sámuel	Kardos István
Fekete György	Kardos József
Fekete István özvegye és fia, István	Karnay István
Fogarassy Sámuel	Karnis Mihály
Frek Zsigmond	Katona István
Füstös Miklós	Katona János
Füzi István	Kazay János
Gellény Gábor	Kálmán György
Gents András	Károlyi Ádám
Göböl János	Károllyi István
Gönczi György özvegye és fiai; Gábor és György.	— Kecskeméthy István özvegye
— Görgey Ferencz	— Kecskeméthy János
— Görgey István	Kegyes Mihály
Györgyi Dávid özvegye és fia: István	Képes János
Harsányi István	Kiss Pál
Harsányi Sámuel	Kiss Tamás
Hatvanyi Gergely özvegye és fiai: Gergely István és György	Kismester Pál özvegye és fia, Pál
Havas István	Kisvárday Sámuel
Hebrant József	Koczi Szabó István
Hegymeghy István	Kolbán István
Herman Sámuel	Komáromy Ádám
1. Héczey András	Korody János
2. Héczey András	Korócz András
Hideg István	Kovács Gergely
Homonnay György	Kovács György
Horváth András	1. Kovács István
Horváth Mihály	2. Kovács István
Ivány Péter	1. Kovács János
Jancsó Jakab	2. Kovács János
	Kovács Lajos
	Kovács Miklós
	Kovács Laczkó János
	Kozák Szabó Mihály

Kozma Mátvás
 Kölböl János
 Kőszeghy Ádám
 Kuncz Sámuel
 Kupecz Márton
 Laczkó lásd Kovács
 Lakatos Isván
 Laky Péter
 Lencsés András
 Lengyel András
 Lenkei Márton
 Légrádi Sámuel
 Literáti-Szendy Ferencz
 Liszkay Bálint
 Major György
 Makay János
 Marton István
 Máthé (Nagy) lásd Nagy
 Máthé
 Miskolczy István
 Miskolczy Szűcs István
 Molnár István
 Molnár-Szabó György
 More János
 Morvay Mihály
 1. Nagy István
 2. Nagy István
 Nagy János
 1. Nagy Márton
 2. Nagy Márton
 Nagy Pál
 Nagymáthé Sámuel
 Nádaskay György
 Nedeczky Lukács
 Nemes György
 Nemes Péter
 Négyes János
 Németh József

Nyilas György özvegye és
 fia Pál
 Oláh Péter
 Óváry Péter
 Pamlényi István
 Pankotai András
 1. Pap János
 2. Pap János
 Pap Sámuel
 Pál György
 Pigay Lőrincz
 Pinyegei Gábor
 Piskóthi János
 Pogoriczky Sámuel
 Rácz István
 Romány János
 Remenyik István
 Sajgó János
 Sallai Mihály
 Sárossi Mátvás
 Sebő János
 Serke Pál
 Sipos Mihály
 Skopecz Péter
 Sógor-Teleki István
 Soltsész István
 Szabó András
 Szabó Péter
 Szabó lásd Koczi
 Szabó Lásd Kozák
 Szabó Lásd Molnár
 Szalkai Mihály
 Szaniszló András
 Szaniszló Pál özvegye és fia
 János
 Szarka István
 Szatmári János
 Szelei György

✓ Szemere Péter
Szendi István
Szendi lásd Literáti
— Szentpéteri Gábor
— Szepessi György
Szécsi Mihály
Székely György
Szilágyi György
Szilágyi-Tóth István
Szilvássi István
Szirmer János
Szobonya István
Szombaty András
Szóráth Ferencz
Szűcs István
Szűcs lásd Miskolczy
Szürke István
Tamássy Péter
Tarcsey István

Teleki lásd Sógor
Tomanits István
Tóth István
Tóth János
Tóth lásd Szilágyi
Turóczi László
Udvarnoki János
Ungvári István
Vadasfalvy Gábor
Vas Mihály
Váczy János
Vágácssy György
Vámosi János
Veres István
Vég Mihály
Végházy László
Vittelky Ferencz
Vojtó Gáspár
Zabari Sámuel

Dr. Czobor Alfréd.

Haltenberger Péter Kilián.

Született az 1756-ik évben a Lajtha melletti Bruckban, katolikus szülöktől.¹⁾ Itt végezhetette iskoláit s talán itt lépett a gyáripari pályára is, hogy azután második hazájában, Magyarországon megtelepedvén, tevékenységével megvesse alapját egy virágzó gyártelepnek, mely apáról fiúra szállt s ma jelentős tényezője Kassa város közgazdasági életének.

Haltenberger Péter Kilián 1792-ben a ma is fennálló gácsi posztógyár igazgatója lett.²⁾ A gyárat gróf Forgách Antal emelte a 18-ik század közepén s az 1800-ik évben egy részvénytársaság vette át, amely Pesten raktáron tartotta gyártmányait s *Haltenberger* egy ideig ennek is vezetője volt. Midőn *Haltenberger* Kassára távozott, a gyár igazgatósága az 1805-ik év május hó 1-én bizonyítványt adott részére, melyben kiváló képességeit úgy a gyár vezetése, mint a posztógyártás terén kiemelte.

Ez évben ugyanis ifj. Koppi János, kassai kereskedő s az ottani posztógyár bérlője meghívta őt a gyár igazgatójának.

Kassa város tanácsa az 1796-ik évben foglalkozott egy posztógyár — domus laboratoria — felállításának gondolatával.³⁾ A város egy kiváló kereskedő polgára, idsb. Koppi János fel-

¹⁾ „Petrus Kilianus Haltenberger pannifabricantius, ex Austria civitate Prugalteraj — helyesen Bruck an der Leitha — oriundus, uxoratus, catholicus fidejubente domino Petro Neumányi die 10-a Martii 1807.” A Kassa városában polgárságot nyert egyénekéről vezetett jegyzőkönyvben, mely Kassa városa levéltárában őriztetik.

²⁾ Sztudinka Ferenc. A gácsi posztógyár története. I. kötet. Budapest, 1906. 23. l.

³⁾ 1019/1796. és 1677/1796. Kassa város levéltára.

karolta az eszmét s a város hozzájárulván a szükséges építkezési anyaggal, Koppi a gyárat a mai árvaház telkén az 1798-ik évben felépítette¹⁾ s azt nagylelkűen felajánlotta alapítványként a gyár északi szomszédságában évszázadok óta fennálló polgári kórház (xenodochium) fenntartására. A gyár első igazgatója Weisz Lajos volt, akit azonban alkalmatlan volta miatt csakhamar elmozdítottak állásából.

Mig a gyár a város kezén volt, gyártmányait a vásárok alkalmával a városháza kapujában árusították rőfszámra.²⁾

A város a posztógyárat az 1804-ik év október hó 1-től kezdve az 1816-ik év szeptember hó 30-ikáig azaz 12 évre bérbe adta ifj. Koppi Jánosnak, aki, mint említettük, *Haltenberger Péter Kiliánt*, akivel valószínűleg a gácsi posztógyár révén ismerkedett meg, a gyár vezetésére meghívta. *Haltenberger* fizetésén kívül a tiszta nyereségben is részesedett; azonban 3000 frt óvadékot tett le, mely után kamat nem illette.³⁾

A gyári épületen — a mai árvaházon — kívül, amelyben a posztógyártás folyt, a bérlet tárgya volt a középső malom mellett levő kalló (fullonaria); továbbá a posztónyiró (officina pannitonsoria) és a festőműhelyek (officina tinctoria), a gyapju osztályozásához és mosásához, a fonálgyártáshoz és szövéshez, a posztónyiréshez, a fonal és posztó festéséhez szükséges eszközökkel együtt, továbbá a meglevő nyers anyag és kész gyártmányok: gyapju, fonal és posztó.⁴⁾

Az 1804-ik év október hó havában felvett leltár szerint:	
a nyers gyapju értéke	318 frt 19 kr.,
festett gyapju	66 „ 50 „
fonal	242 „ 12 „
ki nem készített posztóban	393 „ 44 „
rása flanel	104 „ 35 „
espagnolette és molton	400 „ 40 „
kész posztóáru	2555 „ 4 „

¹⁾ 37:8/1824.

²⁾ 5375/1816.

³⁾ 2901/1820.

⁴⁾ 3049/1824.

posztónyíró eszközök	546	frt.	43	kr.
festő eszközök és anyag	344	"	42	"
posztógyártáshoz való eszközök	512	"	14	"
butor és felszerelés	142	"	12	"
kalló	339	"	45	"
üst, a hozzávaló lábakkal	40	"	—	"
összes érték	6004	frt	—	kr. ¹⁾

Halttenberger az 1807-ik év márc. hó 10-én Kassa város polgára lett; ekkor már nős s jótállója a polgári jog elnyerésekor Neumányi Péter volt.

Ifj. Koppi János elhalálozván, özvegye, Gáspárdy Jozefa a bérletet megtartotta, társul vevén Springer Józsefet, majd az 1809-ik évben Sikos Pál, kassai kereskedőre ruházta át, a ki *Halttenberger Pétert, a gyár igazgatóját társul vette maga mellé.* Az 1809-ik év február hó 14-én kelt szerződés szerint a bérlet az 1816-ik év szeptember hó 30-ikán lejár. Siklós Pál átveszi a leltárban felsorolt s raktáron levő posztóárut, a feldolgozatlan anyagot s a gyártáshoz szükséges eszközöket s felszerelést 17447 frt. 49 kr. értékben.

A *Halttenberger Pétert* illető 3600 frtnak, mely őt részint mint készpénzben befektetett tőke, részint mint reá eső haszon illette meg, a kifizetését Sikos magára vállalja, vagy pedig oly egyezséget köt *Halttenberger*-rel, hogy ez összeg felől ez Koppinét megnyugtatja. Az ezen felül fennmaradó 13847 frt. 49 kr. összeget Sikos három részletben Koppinének lefizeti s erről kötelezvényt állít ki.

Az 1813-ik évben *Halttenberger* 3600 rénes forintot házat vett Turián Andrástól²⁾ s a következő évben az alsó kaputól nyugatra a város fala alatt egy 330 □-öl terjedelmű telket, melyhez az 1818-ik évben³⁾ a szomszédos 72 □-öl nagyságú telket is megvásárolta 181 frton.

Az 1816-ik évben egymaga szerződött a várossal a posztógyár bérlete iránt.⁴⁾ A bérlet hat évre szólt s a bér-

¹⁾ Inventarium anno 1804. Monath October. Kassa v. lvt. 3049/1824.

²⁾ 2923/1813.

³⁾ 880/1818.

⁴⁾ 4447/1816 és 234/1818.

összeg évi 350 rénes forintot, azaz új pénzben 1238 frt. 20 kr. tett ki. Kikötötte azonban, hogy gyártmányait *alla minuta*, azaz röfönként is árusíthatja, a mint azt a város is régebben megcselekedte, továbbá a város az épületen eszközi a szükséges javításokat s végül követelte, hogy Weisz Vilmos posztónyrő is avatassa magát mesterré, hogy ne őt terhelje egyedül a vándorló legények segítése.

Új gépekbe és eszközökbe 3000 frtot fektetett be¹⁾ és Sikostól az 1816-ik év szeptember hó 30-ik napján átvette a posztógyártáshoz való eszközöket 815 frt 37 kr. értékben, a kalló értéke 300 frt, festő eszközökben 184 frt, posztónyrő eszközökben 824 frt 33 kr. s követelésekben 706 frt 45 kr, vagyis összesen 2830 frt 55 kr. A kallóban új henger és kalapács a munkabérrel együtt 150 frtjába került. Évi kiadása volt a tüzelő fa értéke 770 frt 47 kr, csatorna tisztítás 48 frt, az évi bér 1238 frt 20 kr. Kiadása tehát az első évben a világitás nélkül 2207 frt 7 kr. volt²⁾

Haltenberger Péter Kilián az 1830-ik évben halt meg 74 éves korában, özvegyet, Schuman Teréziát, két fiut, *Pétert* és *Flóriánt* s egy leánygyermeket hagyván hátra. Az özvegy az 1833-ik évben házat vett a Fazekas-utcán 3350 rénes forinton.³⁾

Flórián az 1823-ik évben Sárospatakon Constantin Gábor posztógyárában nyert alkalmazást⁴⁾ s nemsokára, egy kirándulás alkalmával a csónak felborulván, a Bodrog vizébe fult.

Péter nevű fiát, aki az 1816-ik évben született, az 1831-ik évben a pozsonyi posztónyrő czéh szabadította fel s Kassára visszatérván, az 1835-ik év június hó 9-én a város polgára lesz Koppi Mihály kereskedő jótállása mellett.⁵⁾ Az 1844-ik

¹⁾ 2901/1820.

²⁾ 234/1818.

³⁾ 3678/1833.

⁴⁾ 2086/1816. és 4363/1823.

⁵⁾ „1835. Die 9 Junii Petrus Haltenberger, romano-catholicus, origine huius, civis olim filius, professione sua pannifex, assumpsit ius concivilitatis fidejubeante domino Michaelae Koppi mercatore.” Kassa város jegyzőkönyve.

évben felépítette a csatorna, ma Kazinczy Ferencz-utcai posztógyárat.

A magyar orvosok és természetvizsgálók Kassán az 1846-ik évben tartott nagygyűlése alkalmából kiállítást rendeztek, amelyen „*Halttenberger Péter* posztótakács és posztónyirőnek finom posztó, düffel és más szövetű készítményei” dicséretben részesültek.) Meghalt az 1853-ik év március hó 23-án, hat fiút: Péter, Béla, Rudolf, Konstant, Imre, Sándor és három leánygyermekét hagyván hátra.

A gyárat egy ideig özvegye, szül. Gurdélyi Johanna vezette. Az 1860-ik évben a posztóműhely közkereseti társaság tulajdonába ment át, míg a festő- és posztónyirő-műhelyt az özvegy fia *Halttenberger Béla* a Vám-utczára tette át s az tíz éven át ott folytatta.

1870-ben vette meg *Halttenberger Béla* az akkor Kis-Ludmány-, jelenleg Szerecsen-utca 3-ik számú telket, melyen a gyár ma is fennáll. Ekkor rendeztetett be a gyár gőzüzemre s állíttatott fel a festődében — nálunk — az első gőz kazán.

Ez időben lépett be társul H. Béla öccse Rudolf s a cég *Halttenberger Testvérek* néven szerepelt az 1884. évig. H. Rudolf ekkor kilépett s megalapította Eperjesen a később Iglóra áthelyezett Halttenberger Rudolf-féle pamutszövő-gyárat.

A festőműhely Kassán 1880-ban vegyi tisztító-műhellyel bővítettett ki s az eddig kisebb méretben vezetett gőzmosóda 1896-ban új épületbe áthelyezve modernül szereltetett fel.

Jelenleg a gyár egy közkereseti társaság. Tulajdonosai id. *Halttenberger Béla*, ifj. *Halttenberger Béla* és id. H. B. veje *Jaschko Géza*.

A gyár 150—160 munkást foglalkoztat s kelme- és ruhafestésen kívül a szövetfestés minden ágával foglalkozik.

Kemény Lajos.

¹⁾ A magyar orvosok és természetvizsgálók Kassa—Eperjesen tartott nagygyűlése jegyzőkönyvei és irományai. 1846. 273. l.

VEGYESEK.

Olasz bor.

Anno 1694. die 29. Novembris.

Nemes Kassa városa bortiszteitől ő kegyelmektől perci-
piáltam két hordó alföldi borokat parochialis conventiómra.
Item aminemű nyolc hordó kassai borokkal ugyan plébániai
conventiómra tartozott volna ő kegyelmek, azoknak árát pénz-
zül vettem fel, egyet-egyet engedvén tizenegyedfél magyar
forintokon, melyeknek ára téssen száznyolc magyar forintokat.
Ugyanezen alkalmatossággal megadták ő kegyelmek *öt hordó
olasz bort* és egy hordó lőrét ezen folyó esztendőre. Melyek-
ről becsülettel quietáltatnak ő kegyelmek. Kassán, anno et
die, ut supra.

Andreas Pettes
plebanus Cassoviensis.

Eredetije papiroson, Kassa város levéltárában lajstromo-
zatlan.

Közli : K. L.

Örökbefogadás.

Mi alább megírt személyek adjuk tudtára mindeneknek,
akiknek illik ezen levelünknek rendiben, hogy én lévén az
ő Felsége hadi vitézi közzé köteles és addicens méltóságos
generalis Nigrelli uram ő nagysága regimentjében, kényteleni-
tetvén peniglen nemes Kassa városából ő Felsége paran-
csolatjából elmennünk és mezőre, táborba szállanunk; mint-

hogy penig gyermekes ember lévén, én feleségemmel együtt nem tarthatván és nemis hordozhatván szegényeket, becsületes keresztény istenfélő emberek kezekben adni kényszerítettünk és kényszerítettem, mivel nemis találkozott ily nagy szorongatásunknak idején több és más gyámola gyermekünknek ő kegyelmeken kívül, Istenre tekintvén ő kegyelmek fogták és fel is vették szárnyok alá ugyan nemes Kassa városában lakó *Mező Varró István* uram felesége *Pinczik Anna* asszony fiamat gondviselések alá ily conditio alatt, hogy ő kegyelmek mint magok gyermekével szabadosan bánhassanak, oktassák, tanítsák és annak idejében, amikor alkalmas leszén, az ő kegyelmek tisztességes mesterségekre s annak tanulására foghassák s taníthassák, s oktathassák, mint tulajdon saját gyermeküket; tizenöt esztendőök forgási alatt el se vehesse senki is ő kegyelmektől, hanem az mesterséget kitanulván apródonként az már említett esztendőök forgási alatt, annak rendi szerint bocsássák ő kegyelmek szárnyára; hogyha peniglen azmár megirt tizenöt esztendőök forgási alatt az ő kegyelmek házától és kezük alól, amikor már szolgálatjával élhetnének és hasznát vehetnék, elabálna (megszöknék), tehát in tali casu szabadosan akármely méltóságos ur háta megett megfoghassák és szabadosan hozzányulhassanak minden per és patvar nélkül, mint saját ő kegyelmek keze alá bizattatott és adott gyermeket, melynek nagyobb erősségére, állandóbb bizonyosságára adtuk kezünk keresztvonásával s pecsétünkkel confirmált levelünket. Anno 1693. die 28 Majii.

Eredetije Kassa város levéltárában. Varró István a kassai himvarrók és erszénygyártók céhmestere volt.

Közli: K. L.

Buza és bordézsmaalás.

Tisztelendő, becsületes uram, bíró uram, azonképen tisztelendő becsületes tanácsbeli uraink. Uraságtokat alázatosan ennek okáért kelleték megtalálnunk, mint becsületes urainkat, mivelhogya az idő is lassan-lassan elközelget, uraságtok méltóztassék az itt való mezőn levő buza- és bordézsmaalást minékünk adni és engedni. Melyben uraságtoknak és az nemes

városnak minden tehetségünkkel hűségesen és szorgalmasan igyekeztünk szolgálni.

Uraságtoknak alázatosan szolgálunk.

*Trucz Mihály és
Szigiartho Jámbor György.*

Alatta más kézzel: Ha az nemes tanácsnak tetszik, ezek lehetnek az dézsmások; úgy gondolnán, hogy szófogadók levén, nem lenne dolgukban fogyatkozás. Nem is jártatják az embereket utánuk, mint egyébkor, mely miá (miatt) sokszor nagy kár esett.

Stephanus Peregdy.

Kívül a jegyző kézírása: Anno 1627. die 17 Junii. Dies supplicatoria.

M(ichael) W(as).

Eredetije Kassa városa levéltárában.

Közli: K. L.

Hol írta Ilosvai Toldiját?

A Toldi-monda megörökítője az 1548-ik évben Nagyidán, a Perényiek birtokán élt s itt iskolamester lehetett vagy a Perényiek paedagogusa, házitanítója. Ekkor írta első művét *Nagy Sándor históriáját*.

1564-ben Szathmáron van s 1568-ban ismét Abaujban, Szántón s itt is valószínűen iskolamester volt, amit abból következtetünk, hogy a helység protestáns papjával, Thury Farkas Pállal jó viszonyban van; Thurnak ez évben született leánya, Katalin keresztelőjére írta ugyanis *Sokféle neveknek magyarázatja* című művét.

Utolsó munkáját, *A hirneves Tholdi Miklósnak jeles cselekedetiről és bajnokságáról való históriát* az 1574-ik évben szerezte s Perényi István ugocsaí főispánnak, akinek talán egykor nevelője volt, ajánlta, amint a költemény verseiből kitűnik: *Magnifico domino Staphano de Peran comiti comitatus Ugocensis Petrus Ilosvanus Serutcututem nnelelods meam hi Kaova*

A versejeből alkotott mondat utolsó harmada értelmetlen. *Szilády* már ez okból is azt vallja, hogy az ének

csonkán maradt reánk. De a szavak értelmetlen voltát részben magának a költőnek kell felrónunk.

Ilosvai Selymes Péter deák *Szent Pál apostol históriájának* versefejeiben magát Sericeus Ilosvanusnak nevezi s Toldija versefejeiben is az Ilosvanus után a csonka Serute szóban a Sericeus sarjadozott; azonban a költő munkája folyamán vagy mert nem tartotta szükségesnek, hogy nevét teljes pontossággal jelezze, vagy kényelemből más csapásra tért s a *servitutum* (*commendo*?) *meam* kifejezéssel óhajtott jelezni, hogy ekkor is a Perényiek szolgálatában állt. Azt hisszük, az öregedő lantos a Perényiek kassai házában kegyelemkenyéren élt.

Magáról szól, midőn vénülő hőséről írja: „Lám akkoron szintén *Kassa városában* Tholdi Miklós vala egy szép palotában, *Széjjel vigyáz vala világos ablakban!*“

A versejek értelmetlen végső *Kaova* szavába is a megcsonkított *Cassovia* rejtezik s megerősít vélekedésünkben, hogy *Ilosvai Toldiját Kassán írta*.

Kemény Lajos.

Az 1446-ik évi országgyűlés végzése.

Magyarország karai és rendei tudtul adják, hogy Jodocus kassai plébánust feloldták az egi káptalannak járó tized fizetése alól arra a négy évre, mely alatt Giskra János azt magának lefoglalta.

Commissio domini Jo(hannis)¹⁾ gubernatoris et consiliariorum.

Nos praelati, barones, nobiles et proceres regni Hungariae universi. Memoriae commendamus per praesentes, quod nobis apparuit et apparet, ut inxta nostram dispositionem in congregatione nostra generali *Pestienii* pridem celebrata factam, honorabilis vir magister *Jodocus* plebanus parochialis ecclesiae *Cassoviensis* illis censibus quatuor annorum quibus ipse honorabili capitulo ecclesiae Agriensis prout idem praetendit, fuisset, obligatus, quosque magnificus *Johannes Gyskra* istis temporibus guerrorum tulisset violenter ab eoden, non obligetur, ymo decernimus ipsum non debere

¹⁾ Hunyadi.

obligari. Et quum etiam cives civitatis Cassoviensis praedictae ad restitutionem dominii decimarum eiusdem civitatis praetextu, quarum plebanus antedictus praedictos census ipsi copitulo Agriensi solvere consuevit, per neminem compelli possint et artari, harumstrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Budae feria secunda proxima ante festum Exaltationis sanctae crucis Anno Domini millesimo quadrigentesimoquadragessimosesto.

Eredetiye hártján, rányomott piros pecséttel, Kassa város titkos levéltárában A Cassovia. Nr. 30. sz. a.

Kemény Lajos.

Jászói gombkötők czéhlevele.

Kassa város bírāja és tanácsa 1687-ben a jászói gombkötő mesterek részére, kik czéhüket fel akarják ujítani, a kassai gombkötő czéh szabadságlevelét kiadja. A czéhlevél a következő 25 cikkelyt tartalmazza:

1—2. §. A czéh tisztviselőit karácsony oktaváján választja, amikor is az új birónak tisztességes ajándékot ad.

3. §. A czéhbe lépő köteles tisztességes származását és iparában való teljes jártasságát okiratokkal igazolni. Ugyanekkor 48 magyar denárt és egy pint bort fizet. Remekbe pedig készít egy nagy gombot s hozzávaló gombházat, arany és ezüst fonállal átszöve, továbbá 24 közép nagyságú gombot tiszta selyemfonalból, oly módon, hogy hegyük aranyfonalból készüljön. Ha a remeket nem jól készíti el, bírságul 24 font viaszt fizet, melynek fontja 12 magyar dénárban számíttatik.

4. §. A ki mesterré lett, fizet 2 frtot és 2 pint bort; e mellett tartozik a czéhet három tál étellel megvendégetni s e célra 80 dénárt és 1 pint bort ad. Az új czéhtag köteles a czéh által megszabott szolgálatokat teljesíteni, pl. temetéseken megjelenni, a kapuőrzésben részt venni stb.

5. §. Az új mesternek egy éven belül meg kell vendégetnie mestertársait. A mesterlakoma négy tál ételből álljon. 1. Két kappan vagy tyuk borssal s marhahus rizskásával. 2. Liba, kappan, malacz, tyuk, nyolc font sertéshus, nyolcz font borjúhús, ugyanannyi marhahus és egy fél nyul. 3. Zöldségben főtt hus. 4. Tejbekása cukorral meghintve; ezután gyümölcs. Mindezekből legalább egy asztalra valót kell feladni. Borra 2 frt.-ot

és végül még egy pint bort is köteles a lakomához adni. Ha a fentieket nem teljesítené, 12 frt-ot kell letennie a lakoma elkészítésére.

6. §. Csak céhtagoknak és csak vásárnapon szabad árusítani. Máshol vásárolt árut a céh lefoglalhatja s ennek kétharmada a tanácsé, egyharmada a céhé.

7. §. A kontárok a városban és falukban árulhatnak, de a céh előbb átvizsgálja áruikat s ha nem jők, elveheti tőlük.

8. §. Egy mester sem fogadhat fel egyszerre 2 inast és míg az inas beszegődve nincs, csak rojtocskákat kössön és selymet sodorjon. Ez ellen vétőt 12 font viaszban marasztalják el.

9. §. A beszegődni akaró inast a mester vigye el a céhhez a fiu rokonaival, vagy más becsületes emberekkel, akik a fiu származását igazolják, vagy maga az inas mutassa föl a törvényes, származását igazoló irást; azonkívül két becsületes ember álljon jól, hogy a fiu 3 évig lesz tanuló. Fizet a céhnek 48 denárt és 2 pint bort, mesterével együtt 2 kenyeret és 2 pint bort. Ha az inas megszökik, de 3 nap mulva megjön, fizessen 1 frtot, ha egy negyedévig van távol, újból szegődtessek s ha újból megszöknék, fizessen 10 frt birságot.

10. §. Ha özvegy nő akar gombkötő mesterséget űzni, jó és megbízható segédei legyenek. Inast azonban feifogadnia nem szabad, csupán a rojtkészítéshez tarthat egyet. Ha más céhbelihez férjhez megy, mesterségét nem folytathatja.

11. §. Ha valamelyik mester egy évig és egy napig mesterségét másutt gyakorolta és távolmaradását kellőleg nem igazolja, a céhnek járó költségeket újból viseli.

12. §. Mester a máshonnan hozott jó munkát megveheti, de a sajátjával össze ne keverje. A mulató mester negyedévenként a többiek munkáját is vizsgálja meg.

13. §. Ha mester fia lép a céhbe, csak fél járulékot fizet. Inasnak az apa is kijelentheti fiát még a fél időben is. Ha mester fia mester leányát veszi feleségül, csak egy lakomát tartozik adni.

14. §. A más inasát elcsábitani 12 font viasz birság terhe alatt nem szabad.

15. §. Minden hóban a céhmester körözteti a táblát és összehívja a céhet. A mesterek a céhládába havonta 3 denárt, a segédek 2 denárt tesznek. Aki a céhgyűlésről ok nélkül elmarad, ha mester két, ha segéd egy font viasszal bűnhődik.

16. §. Aki a másikat rágalmazza vagy gunyolja, ha mester 4 fontot, ha segéd 2 fontot fizet.

17. §. Ha valamelyik mester a céh iránti tiszteletet megsérti, lakomáról vagy bárminemű összejövetelről engedély nélkül távozik, 2 font viasz bírságot fizet, a legény egyet.

18. §. A vándorlegényt az atyamester elküldi valamelyik mesterhez, ahol 14 napig köteles dolgozni. Felmondási határideje is 14 nap. Aki ez ellen vét, 4 font viasz bírságot fizet.

19. Uj mester, míg a céhjárulékát ki nem fizette, csak 1 inast tarthat és 1 év és 3 napon belül meg kell házasodnia.

20. §. Segédnek hetenkint 40 denár jár, de az első félévben csak 20.

21. Aki a céh tekintélyét és határozatait megveti vagy ennek titkait kibeszéli, 10 font viaszt fizet.

22. §. A segéd, ki idegen helyen tizennégy napnál tovább folytatja mesterségét szintén 10 font viasz bírságot fizet.

23. A beszegődött inas fizet 2 pint bort és tehetsége szerint két tál ételt.

24. §. Azokon az ünnepnapokon, melyeken a céh gyűlést tart, 10 óra előtt senkinek sem szabad dolgozni a mesterre kiszabott 8 font viasz, a segédre nézve 4 font büntetés terhe alatt.

Amely ünnepeken két gyűlés is van, azokon teljes munkaszünet áll fenn. Ha segéd munkanapon nem dolgozik, 2 font viaszt fizet.

25. §. Ha az atyamester a céhbeli mestereket táblája által temetésre hívja össze s valamelyik nem jelenik meg, 1 font viaszt fizet. Ha mesternél van a temetés, az összes mesterek és segédek kötelesek mind megjelenni, az elmaradó segéd fél font viaszt fizet.

(Pecset nélküli latin eredetije Abaujmegye levéltárában.)

Ivaskó Lajos.

